

SESSİZ ama dünyayı sarsan bir çığlıktır cumartesilerin adı. Annemin isyanı, babamın mirasıdır. Adını Cumartesi'yle değiştiren bizler size sesleniyoruz; göztaltında kaybedilenleri biz unutmuyoruz, siz de unutmayın. Göztaltında kaybedenleri biz affetmiyoruz, siz de affetmeyin. Son kaybımız bulununcaya, adalet sağlanıncaya kadar biz vazgeçmeyeceğiz. Siz de yanımızda olun. Maside OCAK/6'da

Yarınlar gençlerin düşüyle kurulacak

Salgın sonrasında başka bir dünya, kendileri de ya işçi olan ya da emek piyasasına katılmak için eğitim gören gençlerin dinamik, yaratıcı ve üretken gücüyle kurulacak. Sadece yaratıcı güçleri değil,

gelecekleri konusunda haklı kaygılar duyan genç insanları er ya da geç önemsetecek olan hayalleri ve inatlarıdır. Onların memleket düşüyle kurulacak yarınlar. **Gamze YÜCESAN ÖZDEMİR/7'de**

Yakın dönem tarihi içinde Gezi'yle yeşeren umutları yaratan bizlerdik. Üniversitelerde, sokaklarda sağ faşist, otoriter ve baskıcı yönetimlere karşı sesini çıkararak da bizlerdik. Birlikte kurdu-

ğumuz hayaller eskimiş değil. Bugünlerde kurduğumuz hayallere daha çok sarılıyoruz. Yalnız ve çaresiz hissettiğimiz her anda içimizdeki direniş ruhunu da yeniden buluyoruz. **Kemal YILMAZ/9'da**

Emeğimiz oyuncağınız değildir

Bilal AKTAŞ/8'de

Tek çıkış dayanışma

Berke AKOĞLU/8'de

'Normalleşme' değil, 'yeniden açılma'

HENÜZ salgın eğrisinin tamamıyla bükülmediği, yoğun bakımlarda halen bin kadar hastanın yaşam mücadelesi verdiği, her gün bin 700 kadar doğrulanmış hastanın bildirildiği ve her gün yaklaşık 50 kişinin yaşamını yitirdiği koşullarda, kapsamlı epidemiyolojik veriler açıklanmamasına karşın son on gündür 'normalleşmeye dönüş' adı altında bir süreç tartışılmaya çalışılıyor. **Kayihan PALA/10'da**

COVID-19 geçiş süreci

DSÖ salgınla ilgili halk sağlığı kararlarının verilere dayalı olmasını, önlemlerin gevşetilmesinin de veriler üzerinden kademeli olarak yapılmasını öneriyor. Bu, gevşetilen önlemin etkisinin görünür olması açısından önemli kabul ediliyor. Bunun gerçekleşebilmesi için de sürveyans sisteminin, önlemler gevşetilirken aradaki zaman aralığında ortaya çıkan etkiyi ölçme kapasitesinde olması gerektiğinin altı çiziliyor. **Raşit TÜKEL/12'de**

Bir nehre yazılan aşk mektubu

İNSAN türü olarak aramızda bıraktığımız en kalıcı iz sanırım plastikler ve araba lastikleri olacak. Değişecek miyiz? Yoksa sahil kenarlarında, parklarda gezmemiz yasakken tüketime dayalı ekonomimiz için kendimizi feda edip alışveriş merkezlerinde "satın al" komutu ile kaldığımız yerden devam mı edeceğiz? **L. Gülden TRESKE/16'da**

Alışveriş Cumhuriyeti

CUSHMAN&Wakefield tarafından hazırlanan 'Avrupa Alışveriş Merkezleri Geliştirme Raporu' başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre 2018'de Avrupa'da 2,6 milyon metrekare genişliğinde AVM açıldı. Açılan AVM'lerin 525 bin metrekaresi Türkiye'den. Böylece 2018'de Avrupa'da en çok AVM açılan ülke Türkiye olmuş oldu. Aynı çalışmaya göre Doğu Avrupa'da en çok AVM açılan il İstanbul, üçüncü il ise Ankara. **Ozan GÜNDOĞDU/4'te**

Sinema ve sosyal mesafe

FESTİVAL sadece film izlemekle ilgili değil bunu birlikte yapmakla, seansların öncesinde ve sonrasında sohbet etmekle, 'büyülü fener'in sihrini inatla sürdürmekle, film kataloglarıyla, söyleşiler ve etkinliklerle de ilgilidir. Hatta eğer Walter Benjamin'in söylediğinin aksine sanat olarak sinemanın da bir aurası varsa o filmin ilk gösteriminde o salonda olmakla ilgilidir bu. **Murat TIRPAN/18'de**

Emeğin baskılanması otoritenin katılaşması

Futbolun serbest bırakılması konusunda sorumluluk almayı kabul etmediğini söyleyerek konumuz açısından önemli bir anlaşmazlığı açık eden Fahrettin Koca'nın başında bulunduğu Sağlık Bakanlığı, bir yazı ile "klinik araştırmalar dahil insanlar üzerinde yürütülecek tüm bilimsel çalışmalar ve retrospektif araştırmalar" için Bakanlık bünyesinde kurulmuş olan bir komisyona bildirim yapılmasının zorunlu olduğunu açıkladı.

Kapitalizmi kısaca tanımlamak isterseniz öncelikle seçeceğimiz sözcük büyük ihtimalle kâr olacaktır. Kapitalisti mutsuz edecek olay kârın azalması, kâr oranlarının düşme eğiliminin iniş çıkışlı sistemde bir yasa olarak kendini göstermesidir. Cirolar düşüyor, kâr azalıyor, kapitalist çılgınlaşır. İşçiyi, köylüyü, esnafı, kendisinden daha aşağıda yer alan sermaye sahipleri dâhil hiç kimseyi gözü görmez olur. Ekonomik kriz dönemleri, hele hele küresel yapısal krizlerin, bunalımların kendini gösterdiği zamanlarda ne yapacağını şaşırır; savaşır, iç savaşır, darbedir aklı ne kadar muzır insanlık düşmanı felaket varsa onlara çalışır. Sürekli olarak sistemi nasıl koruyabileceğini, iktidarıyla muhalefeti ile politik alanı nasıl yönetebileceğini düşünür durur.

GÜRAY ÖZ

Sistemin görece sakin işlediği zamanlarda kendini ustaca gizlemeyi başaran kapitalizm, bunalım koşullarında janjanlı yöntemlerin işe yaramadığını anlar, sırtlan yüzünü çekinmeden gösterir. Korona virüsü, onun bir türü olan ölümcül COVID-19 bir turnusol kâğıdı gibi kapitalistlerin, CEO'ların gerçek yüzünü ortaya çıkardı. Elbirliği ile salgının sona erdiğinin bir an önce ilan edilmesini istiyorlar. Bedeli ne olursa olsun, insanların başına ne gelirse gelsin, hastalık nasıl yayılırsa yayılsın umurlarında değildir; AVM'ler açılınsın, futbol maçları başlasın, fabrikalar tam kapasite çalışsın istiyorlar.

MEDYA NE İŞE YARAR?

Medyalarını bunun için seferber ettiler. Yalanlar sırtıyor, gerçekler gizlenmez hale geldi; sözlerini dinlemeyen gerçekleri söylemeyi sürdürmek, konuşma yazma imkânların yitirmemek için çabalayan bir kaç gazeteyle, TV kanalına, tehditlere karşın sözünü söylemeyi yazmayı sürdürenlere baskı ve zorbalığın, inatçı politikacılara yönelen ölüm tehditlerinin artmasının, edepsizliğin, lümpen üslubun sosyal medyayı ele geçirmesinin nedeni budur.

Gerçekte bilim ve teknikte gelişme hangi düzeye çıkmış olursa olsun, kapitalizmin sömürüye dayalı sisteminin bu insanlık dışı tutumu doğustandır. **Marx**, Ka-

Depo Photos

pital'in ikinci baskısına yazdığı sonsözde bu durumu özlü bir şekilde anlattı. Daha Fransa ve İngiltere'de burjuvazinin siyasi iktidarı ele geçirmesinden hemen sonra **"sınıf mücadelesinin hem pratikte hem de teoride giderek daha açık ve tehdit edici biçimler aldığını"** yazdı. **"Şimdi artık şu ya da bu teoremin doğru olup olmadığı değil, fakat sermaye için yararlı mı yoksa zararlı mı, işini kolaylaştırıcı mı yoksa zorlaştırıcı mı, yasalara uygun mu aykırı mı olduğu tartışılıyordu. Çıkar sağlamaya dönük olmayan araştırmaların yerini para karşılığı yapılan seyirlik dövüşler, tarafsız bilimsel incelemelerin yerini özürçülüğün vicdan azabı ve kötü niyeti almıştı"** dedi.

Kapitalizmin karakteri değişmez; tüm çaba kâr daha fazla kâr içindir. Bunalım zamanlarında sistemin sırtlan yüzünü göstermesi, kendini gizlemeyi bırakması doğaldır. O nedenle şimdi gizlice sürü yöntemine dönülmesini insanların **"sürüye sayılmasını"** istiyorlar.

KADERLERİYLE BAŞ BAŞA BIRAKILANLAR

Siyasilerin sık sık açıktan ya da satır aralarında söylediklerinden önümüzdeki dönemin karanlığa gebe olduğunu çıkarabiliyoruz. Hem kamuoyu yoklamaları hem korona salgınının zirveye çıkardığı genel ekonomik bunalım, yakınlarda bir seçim ihtimalini gündemden düşürdü. Uzun erimde seçimlerin yapıp yapılmayacağı konusunda da kuşkular artıyor.

Bu türden öngörüler hareketli bir politika hayata alışık olan Türkiye'de kesinlik taşıyamaz. Ama genel gidişatın baskı ve zorun daha fazla devreye girdiğini, gireceğini gösterdiği de bir gerçektir.

Ekonomideki gelişmelerle durumu açıklamak, bunun için de yetkin bir uzmanın görüşlerine başvurmakta yarar var. Berlin School of Economics and Law'da (HWR Berlin) öğretim üyesi olan Doç. Dr. Ümit Akçay'ın Duvar gazetesinde 13 Mayıs'ta yer alan makalesi, konunun temellerine yönelmemizi sağlayabilir. Gündemde olan ekonomi politikayı **"Post-Neoliberal model"** olarak tanımlayan Akçay makalesinde bu modelin temel özelliklerini, **"sermaye kontrolleri"**, **"ithal ikameciliğin genişlemesi"**, **"otoriter emek rejimi"** ve **"otoriter konsolidasyon"** olarak sıralıyor.

Özellikle **"otoriter emek rejimi"** tanımını ayrıntılı aktarmakta yarar var. Şöyle anlatıyor, Akçay: **"Emeğin disipline edilmesi 24 Ocak 1980 programı ile başlayan neoliberal ekonomi politikalarının ve 24 Ocak programının uygulanmasını mümkün kılan 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile oluşturulan yeni devlet biçiminin temel amaçlarından biridir. Ancak otoriter emek rejiminin piyasa ilişkileri aracılığıyla kurulduğu dönem 2001 sonrası olmuştur. Bu anlamda, 2001-2008 arasında 'iyi AKP' olarak adlandırılan dönem, aynı zamanda otoriter bir emek rejiminin kurulması dönemidir. Bu bakımdan 'iyi AKP' ile 'kötü AKP'**

arasındaki Erdoğan'ın liderliği kadar önemli olan diğer süreklilik, emeğin konumudur. Türkiye'deki geniş emekçi kesimlerin korona virüsü salgınına karşı alınan önlemlerden muaf tutulması, otoriter emek rejiminin sonuçlarından biridir."

Bu durumun **"otoriter konsolidasyonla"** tamamlanması kaçınılmaz görünüyor. 2018'de kurulan yeni sisteme atıf yapan Akçay da buna dikkat çekiyor: **"Her ne kadar iktidar bloğu içindeki gerilimler zaman zaman su yüzüne çıksa da siyasi düzlemdeki temel gündem, yeni rejim pekiştirilmesi yani otoriter konsolidasyondur. Bunun için 2023'e kadar zaman var ve eğer iktidar bloğu içinde bir çatlak oluşmazsa, bu sürenin kullanılması olasılığı çok yüksek."**

"Otoriter emek rejimi" tanımına dönelim ve şu cümleyi yineleyelim: **"Türkiye'deki geniş emekçi kesimlerin korona virüsü salgınına karşı alınan önlemlerden muaf tutulması, otoriter emek rejiminin sonuçlarından biridir."** Bu cümleyi şöyle yazmak ya da okumak da mümkündür: Geniş emekçi kesimler çalışma zorunluluğu dayatılarak koronavirüse karşı alınan önlemlere dâhil edilmediler.

Ya da daha açık yazalım; virüs karşısında kaderleriyle baş başa bırakıldılar. Bu kader yalnız işçilerle de sınırlı değildir. Bir paradoks olarak evlerine kapatılmayı gönüllü kabul etmiş geniş yığınlar şimdi **"özgürlüklerinin"** tehlikeli bir bedel karşılığında kendilerine geri verilmesi gibi bir **"mutlulukla"** karşı karşıyadırlar.

★★★

Bu yazıyı **"otoriter konsolidasyon"** yeni bir belirtisiyle tamamlayalım. Futbolun serbest bırakılması konusunda sorumluluk almayı kabul etmediğini söyleyerek konumuz açısından önemli bir anlaşmazlığı açık eden **Fahrettin Koca'nın** başında bulunduğu Sağlık Bakanlığı, bir yazı ile **"klinik araştırmalar dahil insanlar üzerinde yürütülecek tüm bilimsel çalışmalar ve retrospektif araştırmalar"** için Bakanlık bünyesinde kurulmuş olan bir komisyona bildirim yapılmasının zorunlu olduğunu açıkladı.

Akademiklerin dağıtıldığı, üniversitelerin üniversite olmaktan çıkartıldığı koşullarda, bu yeni adım, araştırmaların izne tabi tutulmak istenmesi doğal olarak tepkiyle karşılandı. **Bilim Akademisi** itirazını şu sözlerle duyurdu: **"Bilimsel araştırmalar bilinmeyi deney ve gözlemlerle öğrenmek ve sınamak için yapılır. Sadece COVID-19 gibi güncel ve hayati önem taşıyan konularda değil her konuda araştırma, ön izinden ve önyargıdan bağımsız olmalıdır ki bilinmeyi ve öngörülemeyi serbestçe araştırabilsin, doğru ve işe yarar bilgiye ulaşabilsin. Bilimsel araştırmanın tek nihai yargıcı doğa, toplum ve insanla ilgili kanıtlanabilen gerçektir."**

Sağlık Bakanlığı'nın yazısı başka alanlardaki gelişmelerle birlikte **"otoriter konsolidasyonun"** bir başka önemli belirtisi değilse nedir?

*Kapital, 1. Cilt. sf. 24. Yordam Kitap

Kabustur bu, tez geçer ve uyanırız sandık, önce günlerimize, sonra haftalarımıza, şimdi de aylarımıza musallat oldu meret. Evet, virüs şu ana dek yaklaşık beş milyon insana bulaştı, üç yüz bini aşkın da can aldı. Öyle veya böyle, bizim insanlık, çok daha büyük kırımları aşmasını bilmıştır, işte türlü türlü afetleri, ardı ardına gelen savaşları. Ancak salgın kadar travma yaratan bir bela yoktur sanırım, sürekli ikinci dalgadan bahis açanlar, bundan sonra her şeyin değişeceğinden ziyadesiyle emin olanlar, aramıza giren mesafenin, asla kapanmayacağına yananlar, felaketler zincirinin henüz ilk halkalarına tutduğumuz inananlar.

Anlayacağınız dertler katar katar. Sürekli aynı şeyi tekrarlayan uzmanların resmen çenesi yoruldu, lakin gelin görün durum şu; aman dikkat edin la, abooo siz yine sokakta mısınız, bak bak hepsi taziyeye gitmiş, ne nişan töreni mi o, haydaaa sosyal mesafe ne faydaaa. Ve benzeri çırpınmaların pek de çaresi yok, bin 400 yıldır orucun nasıl bozulduğunu kavrayamayan bizler, elbette çıkacağız zıvanadan, kuşkunuz mu var? AVM'yi açtık ama siz açık alanlara, parklara gitmeyin emi, hay hay dükkanlar harbiden serbest, ancak sahiller haliyle yasak. Aslında memleketi yönetenler, krizi fırsata çevirmeyi denemeyi ve şu koşullarda dahi gündelik siyasetin peşine düşmeyi bırakmadı.

Başta sağlık emekçileri olmak üzere, gerçekten büyük bir dikkat ve özveriyle hareket eden tüm çalışanların sözü hakkı nasılsa yoktu. Yaşamlarını ortaya koyanlar ile sürecin başından itibaren tuhafıklar ve saçmalıklarla ilerlemesini sağlayanlar. Zaten aksi durum, şaşırtıcı olurdu, hem tezatlık seviyoruz biz, çelişiklere bayılıyoruz!

Aslında açılışın meyhaneler, kapansın mesafeler diyeceğimiz günler de yakın ha, hayli zamandır ara sezonları ekarte edip direkt ana mevsime daldığımız artık malumunuz, işte lanet olası kışlıklar demeye kalmadan tişörte geçiş yaptığımız son günlerde, ufak ufak yakınlaşmaya başladığımız, korumayı, korunmayı ıskaladığımız apaçık! Hele hele yasağa kısıtlama denilen özel günlerde, sokakta bulunmamamız gerekirken, sayın ahali ekmek ve pide almayacaksa dahi, fırınlara akın ediyor. Bir köpeği, sahiden beş kişinin gezdirdiğini gördü bu zavallı gözlerim. İşte bir şekilde dışarıda olmanın yolunu kolayca buluyoruz, yani tek dert bizi yönetenler değil, onlara benzeyen bizler de sorun yaratmada ve sorumluklardan kaçmakta gayet becerikliyiz. Üstelik en nihayetinde salgına bile çözüm bulunur, sonsuz cahilliğimize ise asla!

Sosyal medyada dillendirilen hasta 'üfürükçü kadın' mahalleliyi güzelce püffüffüfledi iddiası değil ha meselem, bu asri zamanlarda, hâlâ ve ısrarla hurafelere inananlar varken ve onlar dertleri-

ALPER TURGUT

Yine samimi olduk sanki

AVM'yi açtık ama siz açık alanlara, parklara gitmeyin emi, hay hay dükkanlar harbiden serbest ancak sahiller haliyle yasak. Aslında memleketi yönetenler, krizi fırsata çevirmeyi denemeyi ve şu koşullarda dahi gündelik siyasetin peşine düşmeyi bırakmadı.

15-20 yaş arasındaki gençlerin cuma günü sokağa çıkmasıyla caddeler ve AVM'ler oldukça kalabalıklaştı.

nin çaresini, inatla inançlarını istismar edenlerde ararken, neyin doğru ve yanlış olduğu ortada değil mi?

Ve artık özen filan da istemiyor bik bik etmek. Misal Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Nihat Özdemir, lig başladığı zaman takımlarda pozitif vaka çıkarsa, pozitif çıkanları ayırarak yolumuza devam edeceğiz, demiş. Pirinç mi ayıklıyorsunuz, anlamadım ki. Bu ne rahat bir açıklamadır, para için insanların canını hiçe saymak, bu denli kolay olmamalıdır.

Grup Yorum üyesi İbrahim Gökçek'in cenazesinin, defin için götürüldüğü Kayseri'de yaşananların, elini vicdanına koyabilen herkes söyleyiversin, insanı yetle en ufak bir ilgi ve alakası olabilir mi? "Cesedi çıkartır yakarız", bu nasıl bir zalimlik, bunun tarifi yok, gerçekten yok. Şu salgın koşullarında, aklınıza gelen şey, konser verebilmek, özgürce şarkılarını söyleyebilmek için bedenini açlığa yatırmış ve talepleri uğruna can vermiş bir insanın cesedini yaksaksa, siz hiç yaşamamışsınız ki, herhangi bir

canlının böylesi bir isteği, dileği olamaz çünkü.

İbrahim Gökçek'in ardından "Ölüler kendini savunamaz" paylaşımı yapan yargıç Ayşe Sarısu Pehlivan'ın, trol ordu-suyla, yayın organlarıyla üstüne giden iktidar çevresi ve sonrasında gelen üç ay görevden uzaklaştırma. Bu amansız linç dalgasına göğüs geren yargıcın; "Ben burada geri adım atmam, çünkü benim düşüncem yanlış değil. İnsan haklarını ve yaşamı savundum. Ölümü, kavgayı mı savunsaydım? İnsan ve aydın olarak yaşam hakkını savunmak zorundayım" sözleri, ne yalan söyleyeyim, içime su serpti. Bu güzelim karşı duruşlar bizleri sarsıp kendimize getirecek, çünkü haklı olmak kadar güçlü bir şey yok tüm yerkürede. Komşuları için ölüm listeleri oluşturanların, insanları canıyla tehdit edenlerin, boyun eğmeyen kadınlara taciz ve tecavüz imalarında bulunanların herhangi bir soruşturma ve kovuştur-maya uğramadığı bir süreçte, Ayşeler ve Ayşe gibiler gerek bizlere, bilirsiniz.

Biricik derdimiz korona salgını değil,

bakınız şu pandemi koşullarında dahi, kayyum meselesi yine gündeme gelebiliyor. HDP'nin kazandığı 65 belediyeden şu ana dek 44'üne resmen iktidar tarafından el konuldu. Milyonlarca insanın iradesi hiçe sayıldı, atıkları oy, harbiden çöp oldu. Ekonomik krize el koysalardı keşke, böylesi siyasi manevralar yerine, hayati öneme sahip şeylere odaklansalardı, ne gezer?

Her şey ateş pahası, zam üstüne zam geliyor, sürekli aşınma ve yıpranma hali. Cebinizde gezen gizli ve sinsi bir elin hissi, kısa sürede sizi, soyup soğana çevirecek misali. Dünya değişiyor, değişecek, değişmek de zorunda! Eskisi gibi olacaksa, zaten hatalarımızdan ders almayacağız, aynı veya benzer bir belayı yine kucaklayacağız demektir. Yoksulluğu ortadan kaldırmadıkça, yoksunluğa mahkûm olacak insanlık, farkında değil misiniz? Kapatılması gereken mesafe, tek değil, hem zengin ile fakir arasındaki mesafe kapanacak, hem de insanla insan arasındaki. Bu da böyle bilinsin.

OZAN GÜNDOĞDU

1988'de Türkiye'nin ilk AVM'si Galleria açılırken muhtemelen kimse AVM'lerin bir rejimin sembolü haline geleceğini tahmin etmiyordu. Son derece dar ve bir o kadar varlıklı bir çevreye hitap eden bir mekân nasıl olur da günde 6 milyon ziyaretçiye ulaşabilir, küçük esnafın korkulu rüyası haline gelebilirdi?

Bundan 30 yıl önce bu tüketim mabetlerinin hedef kitlesi kentli zengin tabakalardı. Bugün hâlâ çalışan en eski AVM olan Akmerkez ise bu fenomenin en meşhur temsilcisidir. 1990'lı yıllarda Televole gibi magazin programları Akmerkez'e adeta demir atmış böylece Akmerkez futbolcuların, mankenlerin, şarkıcıların gittikçe daha fazla uğrak yeri olmaya başlamıştı. 90'lı yıllar için televizyonun önemi düşünüldüğünde ortaya çıkan gerçek şuydu; Etiler'deki bir AVM'den ibaret olan Akmerkez'i tüm Türkiye haftada en az bir kez görüyordu. Dönemin meşhur mankenleri, şarkıcıları yürüyen merdivenlerden iniyor, çıkıyor, ışıl ışıl dükkânları geziyor, bu esnada sağ çaprazdaki eski sevgilisi futbolcuyla göz göze geliyor ve bu seremoni tüm ülkenin televizyonun başına geçtiği saatlerde ekranlara yansıyor.

Ancak Akmerkez gibi bir fenomenin kurulmasına rağmen 90'lar AVM sayısının sınırlı kaldığı yıllar oldu. Çünkü az sayıda da olsalar mevcut talebi karşılıyorlardı. Ayrıca bu gösterişli binaları dikmeye niyetlenen müteahhitler yüksek enflasyon koşullarında bankalardan uzun vadeli kredi bulamıyorlardı. Zira verilen uzun vadeli kredi enflasyon koşullarında banka için bir zaman sonra pul kadar olabiliyordu. Müteahhitler için kendi tasarruflarıyla böyle yatırımlara girişmek

AVM Cumhuriyeti

Cushman&Wakefield tarafından hazırlanan 'Avrupa Aışveriş Merkezleri Geliştirme Raporu' başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre 2018'de Avrupa'da 2,6 milyon metrekare genişliğinde AVM açıldı. Açılan AVM'lerin 525 bin metrekaresi Türkiye'den. Böylece 2018'de Avrupa'da en çok AVM açılan ülke Türkiye olmuş oldu. Aynı çalışmaya göre Doğu Avrupa'da en çok AVM açılan il İstanbul, üçüncü il ise Ankara.

de pek riskliydi.

★★★

80'ler ve 90'larda Türkiye'nin paralel evreninde bunlar yaşanırken, aynı yıllar demografik yapının da hızla değiştiği dönem oldu. 1980 nüfus sayımına göre ülkenin yüzde 43,9'u il ve ilçe merkezlerinde, geri kalan yüzde 56,1 belde ve köylerde yaşıyordu. Bu oranlar 1990 nüfus sayımında kent lehine değişerek yüzde 59'a yüzde 41 oldu. 2000'e gelindiğinde ise ülkenin yüzde 64,9'u artık kentlerde yaşamaya başlamıştı. 1980'de 19,6 milyon olan kent nüfusu 2000'de 44 milyonu bulmuştu. Aynı dönemde köy nüfusu ise 25 milyondan 23,7 milyona geriledi. 20 yılda en az 20 milyon insan köyden kente göç etti. Bu durum eşine az rastlanır bir demografik değişimdi ve elbette bu değişim ülkenin siyasetinden ekonomisine ve gündelik hayatın işleyişine kadar ülkenin temel belirleyeni de olmuştu...

Ancak bu değişimi daha da özel kılan şey aynı dönemde kitle iletişiminin tılsımlı enstrümanı televizyonun yaygınlık kazanmasıydı. 90'lı yıllara gelindiğinde artık hemen her evde televizyon vardı

veya televizyona ulaşmak eskisinden çok daha kolaydı. Bu da köylerden kente akın eden milyonların Akmerkez fenomeninden haberdar olması, hatta neredeyse her hafta Akmerkez'i duyması ve görmesi anlamına geliyordu.

2000'li yıllarda da köyden kente göç durmadı. 2000'de kentte ikamet eden nüfus 44 milyondan 2010'da 56,2 milyona fırladı. Bu esnada köy nüfusu da 23,7 milyondan 17,5 milyona geriledi. Ancak bu yıllarda değişen tek şey demografik yapı değildi...

★★★

Türkiye 2001 krizinden bankacılık sistemini güçlendirerek çıktı. Ülkeyi ABD ve AB'yle uyum içinde bir tek parti iktidarı yönetiyordu. Dünyada ise parasal genişleme altın çağını yaşıyor ve dolar bolluğu eşi benzeri görülmemiş seviyeye çıkıyordu. Yapbozun parçaları birleştirildiğinde Türkiye'ye akan para daha kolay tahmin edilebilir. Krizin hemen ardından 2003'te Türkiye'ye giren doğrudan yabancı sermaye 1,2 milyar dolardı. 2004'te bu tutar 2 milyar dolara 2005'te 8,9 milyar dolara, 2006'da ise 19,2 milyar dolara kadar çıktı. Doğrudan yabancı

sermaye girişlerinin yanı sıra sıcak para girişleri de eşine az rastlanır büyüklüktü. 2003'teki cari açık 7,5 milyar dolardı. 2004'te bu tutar 14,2 milyar dolara 2005'te 20,9 milyar dolara 2006'da ise 31,2 milyar dolara çıktı. Bu açıklar aynı zamanda dış borç anlamına gelir.

Yaşanan döviz bolluğu varlık değil borçtu ama dolar kurunu baskılamaya yetmişti. 2002'den 2012'ye kadar geçen 10 yıl boyunca dolar 2 lirayı hiç görmedi. Aynı süre içinde ülkenin dış borcu 129 milyar dolardan 342 milyar dolara çıktı. Dövizin böyle ucuz olduğu 10 yılda ülke adeta bir ithalat cenneti haline geldi. 2002'de 51,5 milyar dolar olan toplam ithalat, 2012'de yüzde 359 artarak 236,5 milyar doları buldu.

Dövizin dış borçlarla baskılanmasıyla enflasyon 2004'te 30 yıl aradan sonra tek haneye inmişti. Yaşanan bu değişim ise güçlenen bankacılık sektörünün devrim yaratmasına zemin hazırladı. Bankalar artık devlete değil özel sektöre ve tüketicilere yüzünü döndü. Enflasyon düştüğüne göre artık uzun vadeli kredi satılabilirdi. Böylece konut kredileri, ihtiyaç kredileri, taşıt kredileri uzun vadeli biçimde yurttaşlara verilirken, aynı şekilde ticari krediler de özel sektöre dağıtmaya başladı. Bankaların 2005 Ocak'ta konut kredisi alacağı sadece 1,6 milyar dolardı. 2013 Ocak'a gelindiğinde bu tutar 49,7 milyar doları gördü. 8 yılda konut kredisi hacmi tam 31 katına çıktı. Aynı dönemde toplam nakdi kredi hacmi 81,2 milyar dolardan 480,7 milyar dolara fırladı. Değirmenin suyunun yüzde 85'i ise ABD ve AB kaynaklı batı sermayesinden geliyordu.

★★★

2000'li yılların bu koşulları AVM yatırımını çok cazip hale getirdi. Çünkü geçmişte AVM'lerin yaygınlaşmasının

'Normalleşme' adı altında AVM'lerin açılmasının ardından kuyruklar oluştu.

önündeki 3 soru işareti artık cevabını bulmuştu.

1- AVM'Yİ KİM YAPACAK?

2000'li yıllardan itibaren özellikle inşaat sektörü hızla büyümeye başladı. Belli ki AKP bir süre daha iktidardaydı. Öyleyse hükümetle temaslamak bir müteahhit için son derece rasyoneldi. Bugünlerde teşhir olan inşaat sektörüyle AKP arasındaki izaha muhtaç ilişkinin tohumları böylece 2000'li yılların başında atıldı. Artık imara kapalı arazi, deprem bölgesi, SİT alanı gibi sorunlar geride kalmıştı. Üstelik bankalardan uzun vadeli krediler de çekilebiliyordu. Böylece risk almak kolaylaştı. Dahası konut kredileri nedeniyle gayrimenkul fiyatları giderek yükseliyordu. Bu da müteahhitlerin daha da zenginleşmesi demekti. Bazı imtiyazlı müteahhitler kamu ihaleleriyle semirtildi. Çılgın projeler ise 2010'lu yıllara damga vuran sermaye birikim modeline döndü. AVM yatırımlarına girişecek sermaye derinliği böylece oluşmuştu.

2- AVM'YE KİM GİDECEK?

Dolar 10 yıl boyunca yerinde saydığı için ithal ürünler eskisinden çok daha ucuzdu. O kadar ki yerli ürünle ithal ikamesi arasında neredeyse fark yoktu. Ayrıca Batı'dan Türkiye'ye bankacılık sistemi aracılığıyla giren para akacak mecra arıyordu. Tüketicilerin cebinde artık böylece üçer beşer tane kredi kartı bulunuyordu. Yetmezse ihtiyaç kredileri bir telefon uzaktaydı. O kadar ki sokakta kredi kartı satılıyordu. Böylece dayanıklı tüketim malları olan mobilya, beyaz eşya, elektronik aletlere, ayrıca yarı dayanıklı mallardan olan ayakkabı, giyim ve tekstil ürünlerine ilgi arttı. 2003 Mart'ında 807 milyon dolar olan ihtiyaç kredisi borcu bugün 44,7 milyar dolar. Aynı dönemde bireysel kredi kartı borcu ise 2,7 milyar dolardan 17,5 milyar dolara yükseldi.

3- AVM'Yİ KİM SEVECEK?

20 milyondan fazla insanın yeni evi artık kentlerdi. Ancak kentlerde bu nüfusun sosyal hayatını kotasacak altyapı bulunmuyordu. Sinemalar, tiyatrolar, müzeler, kütüphaneler kentlerin bu yeni nüfusuna ne yetebilecek kadar fazlaydı ne de bu yeni nüfusun böyle bir talebi bulunuyordu. Hükümetlerin de buraya dönük ilerici bir hamlesi bulunmadı. Üstelik onlarca yıl köyden kente göç eden milyonlara kent ve kentli diye anlatılan şey Etiler'den ibaretti. Akmerkez ise tarım toplumundan neoliberalizme transit geçen ülkenin refah sembolüydü. Işıl ışıl spotları, yürüyen merdivenleri, otomatik açılan kapıları, süs havuzlarıyla AVM'ler yeni kamusal alanlar olmak için idealdi. Üstelik içeri girmek için güvenlik seremonisi gerekiyordu ki bu aynı zamanda bir yere 'kabul edilmek' anlamı taşıyordu. Böylece bu etkileyici yapılar seçmenin gözünde gelişmişliğin de temel göstergesi oluyor, iktidara rıza üretmeye başlıyordu. Süreçten AKP de memnundu.

Covid-19 olmayanı öldürdü ve tüm ülkede AVM'leri kapattı. Müteahhitlerin 2 aylık toplayamadığı kira 2020 itibariyle 7 milyar liradan fazla. Bu ise zaten borç batağında olan ve AVM borçları da halen devam eden müteahhitler için kabustan farksız. AKP, bu sahte refah mabetlerinin yarattığı rızayı biliyor, müteahhitleri ise kırmaktan hiç hoşlanmıyor...

Bu uygun koşulları fark eden müteahhitler ve bankalar kafa kafaya verdiler ve AVM'ler için bir finansman modeli icat ettiler. Adım adım süreç şu şekilde ilerliyor.

Adım 1: AVM yapmaya niyetlenen müteahhit, ilişkide olduğu partinin belediyesinden (çoğu zaman AKP...) veya Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndaki ilişkilerinden arsayı kapatır. (2019 itibariyle İstanbul'daki 493 deprem toplanma bölgesinin 416 tanesi ya AVM oldu ya da rezidans)

Adım 2: Arsa kapatma işi bittikten sonra proje hazırlanır ve bankaya sunulur. Bankadan en az 10 yıl vadeli kredi çekilir. Böylece ilk yatırımın finansman problemi çözülmüştür. (2005 Mart'ta 3,3 milyar dolar olan inşaat sektörünün kredi borcu bu vb. kredilerle 2018 Mart'ta 50 milyar dolara yükseldi)

Adım 3: Kredilerin vadesi AVM'yi dolduran dükkanların kiralalarıyla ödenir. Hatta çoğu zaman vade boyunca AVM'yi banka işletir. Vade bittiğinde ise banka borcu kapanır, AVM mülkiyeti etiyile kemiğiyle müteahhitin olur. Böylece müteahhit, cebinden neredeyse tek kuruş harcamadan 10 yıl içinde kentin gözde mekanlarından birinde hem arsa kapatmış hem de lüks bir AVM'nin sahibi

haline gelmiş olur.

Bu hikâyede tek risk bulunur; dükkanların kapanması ve böylece kira ödemelerinin aksayarak banka borcunun ödenememesi. Ancak bu durum Covid-19 salgınına kadar nadiren görüldü.

★★★

Yukarıda saydığımız bu koşullar Türkiye'yi bir AVM cenneti haline getirdi. 1993'te Türkiye'de 2 AVM varken 2014 yılı itibariyle 111'i İstanbul'da olmak üzere Türkiye genelinde 361 AVM bulunuyor. Alışveriş Merkezleri Yatırımcıları Derneği (AYD) Başkanı Hüseyin Altaş ise 2019 yılı temmuz ayı itibariyle bu sayının 432'yi bulduğunu açıkladı. Son 5 yıldır her ay 1 AVM açılıyor. Belli büyüklüğe erişen neredeyse her müteahhit mutlaka AVM işine giriyor.

Cushman & Wakefield tarafından hazırlanan "Avrupa Alışveriş Merkezleri Geliştirme Raporu" başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre 2018'de Avrupa'da 2,6 milyon metrekare genişliğinde AVM açıldı. Açılan AVM'lerin 525 bin metrekaresi Türkiye'den. Böylece 2018'de Avrupa'da en çok AVM açılan ülke Türkiye olmuş oldu. Aynı çalışmaya göre Doğu Avrupa'da en çok AVM açılan il İstanbul, üçüncü il ise Ankara.

Bugün AVM'lerin ülkemizde kapladığı

alan 13 milyon metrekareye ulaşmış durumda ve giderek artıyor. Bu büyüklük yaklaşık 7 bin futbol sahasına eş değer. Gayrimenkul danışmanlık şirketi JLL Türkiye'nin 2018 yılını kapsayan 'Ticari Gayrimenkul Pazarı Görünümü Raporu'na göre AVM'lerin metrekare kira bedeli 325 lira ve boşluk oranı yüzde 21. Yani 2018 itibariyle yaklaşık 10 milyon metrekarelik AVM dükkanı her metrekare için 325 liradan toplam 3,25 milyar lirayı kira olarak AVM sahiplerine ödüyor. Üstelik bu aylık tutar... Pastanın yıllık büyüklüğü ise 40 milyar liraya dayanıyor.

AVM'LER NEDEN AÇILDI?

AVM işine giren müteahhidin aldığı en büyük risk AVM'yi açtıktan sonra dükkanların kiralananması veya kiracıların dükkanı kapatması. Ancak bu sorun yukarıda saydığımız sosyolojik nedenlerle bu zamana kadar neredeyse hep aşıldı. Kent sakinleri AVM'leri hiçbir ülkede olmadığı kadar çok sevdi. AYD'nin "AVM ziyaretçisi büyüteç altında 2014" adlı raporuna göre AVM'ye giden yurttaşlar bu ziyaretlerini ayda ortalama 6,4 kez gerçekleştiriyorlar. En çok AVM ziyareti yapılan bölge ise 9,4 ziyaret sayısıyla Orta Anadolu.

Ancak Covid-19 olmayanı öldürdü ve tüm ülkede AVM'leri kapattı. Yukarıdaki kira hesabıyla müteahhitlerin 2 aylık toplayamadığı kira 2020 itibariyle 7 milyar liradan fazla. Bu ise zaten borç batağında olan ve AVM borçları da halen devam eden müteahhitler için kabustan farksız. AKP, bu sahte refah mabetlerinin yarattığı rızayı biliyor, müteahhitleri ise kırmaktan hiç hoşlanmıyor...

Annemin isyanı, babamın mirası Cumartesi

Cumartesi Anneleri 25 yıldır kayıplarını arıyor.

MASİDE OCAK

Cumartesi gününü sevmeyene rastlamadım. Kimine göre sadece bir gündür Cumartesi, kimine göre tatil, kiminse ipe çektiğidir...

Cumartesi'leri mevsim bahar ya da yazsa sevdikleriyle yan yana gezmelerin, kışsa gidecekleri sinemaların, konserlerin, dostlarıyla buluşmaların sevincini yaşayan insanların telaşını izliyoruz İstanbul'un en işlek yerinde, Taksim İstiklal Caddesi'nde... Tam tamına 25 yıldır hem de. Yani çeyrek asırdır. Bu hafta Uluslararası Gözaltında Kayıplar Haftası. Türkiye'de kayıplar denince akla Cumartesi Anneleri gelir, Arjantin'de Plaza de Mayo. Türkiye'den Sri Lanka'ya, Pakistan'dan Irak'a, Suriye'den Kolombiya'ya, Meksika'dan, Belucistan'a ve Mısır'dan Fas'a kadar dünyanın birçok ülkesinde devletler tarafından insanlar kaybedildi. Arjantin'de Plaza de Mayo Anneleri'nin uzun yıllara yayılan mücadelesi ve Türkiye'de Cumartesi Anneleri'nin 25 yıllık mücadelesi bu konuda yol göstericidir.

Önümüzden geçen insanların yüzlerindeki heyecanı gördüğümüzde elimizdeki fotoğraflara sarılırız. Fotoğraflara yaslanan karanfil geri gelmeyeceğini bildiğimiz mezarlıklarımıza yerine dokunur ellerimize. Kiskanarak değil, elini tuttuğunuz sevdiğinizize daha sıkı sarılın diye bakarız. Tam tamına çeyrek asırdır.

ÇEYREK ASIRLIK MÜCADELE

Kimi utanır önümüzden geçerken, kiminin umurunda değildir ne varlığımız ne de çeyrek asırdır orada oluşumuz. Kimiyse yüzlerimizi, fotoğraflarda kalan sevdiğimizizi, sözlerimizi izleyip bizimle fotoğraf taşımaya, yanımıza gelir. Tam tamına çeyrek asırdır...

Çeyrek asır önce yani 27 Mayıs 1995'te Galatasaray Meydanı'na ilk çıktığımızda 19'unda bir gençtim. Yüzlerce defa o meydana geçip sinemalara, konserlere gittiğim abimin işkenceyle öldürülüp kimsezi diye gömüldüğü mezardan çıkarmamızın 9 gün sonrasıydı. Biz gözaltına almadık demişlerdi ama vücudunun her yerinde yapılan sistematik işkencelerin izi vardı. 19'umda abimin cansız bedeninin fotoğraflarındaki işkence izlerini ezberleyip

Galatasaray'a gittiğimde acılarımızı umuda, umudu mücadeleye dönüştürüp soluk alabileceğimiz bir günümüzün olacağını düşünemezdim. Bir daha kimse gözaltında kaybedilmesin demek için toplandığımız günün bizim günümüz olacağını bilemezdim. Çeyrek asır sonra hâlâ gözaltında kaybedilen insanlarımızı bize geri verin, kaybedenleri cezalandırın demek için o gün nerede ve ne koşulda olursak olalım bir araya geleceğimizi tahmin bile edemezdim.

Kimine göre sadece gün olan Cumartesi, çeyrek asırdır Murat Yıldız'ın, Ferhat Tepe'nin, Hayrettin Eren'in, Kenan Bilgin'in, Hüseyin Morsümbül'ün, Veysel Güney'in, Cemil Kırbayır'ın, Fehmi Tosun'un, Talat Türkoğlu'nun, Mecit Baskın'ın, Aysenur Şimşek'in ve gözaltında kaybedilen yüzlerce insanımızın annesinin, babasının, eşinin, evladının, kardeşinin ve benim ve annemin adı; Cumartesi Anneleri... Cumartesi İnsanları...

91 haftadır susalım, devlet eliyle işlenen suçlar görünmesin diye daracık bir sokağa hapsedilmeye çalışıyorlar Cumartesi'lerimizi. İsrarımız, Asiye Anne'den, Berfo Anne'den, Kiraz'dan, babamdan devraldığımız çeyrek asırlık mücadele mirasıdır. Üç kuşaktır hakikat ve adalet için gururla taşırız bu mirası. Bizim için sadece betondan ibaret olmayan bulduğumuz meydanımızda kayıplarımızı yaşatmak için 91 haftadır dayanıyoruz polis ablukasına, gazına ve kalkanına.

DÜNYAYI SARSAN ÇIĞLIK

1995'ten bu yana örgütlü zulmün örgütlü kötülüğe, örgütlü kötülüğün örgütlü vicdansızlığa dönüşmesini iliklerimize kadar hissetsek de bir adım geri durmanın adının sevdiğimizimize ve adalete ulaşamamak olduğunu iyi biliriz.

Birer kayıp yakını olarak bulduğumuz Galatasaray Meydanı'nda yaşam ve insan hakları savunucusuyuz artık.

Sessiz ama dünyayı sarsan bir çığıktır cumartesilerin adı. Annemin isyanı, babamın mirasıdır.

Adını Cumartesi'yle değiştiren bizler size sesleniyoruz; gözaltında kaybedilenleri biz unutuyoruz, siz de unutmayın. Gözaltında kaybedenleri biz affetmiyoruz, siz de affetmeyin. Son kaybımız bulununcaya, adalet sağlanıncaya kadar biz vazgeçmeyeceğiz. Siz de yanımızda olun.

Sol Siyaset Seminerleri'ni Sol Parti'nin YouTube hesabından takip edebilirsiniz!

@solpartibilgi

QR kodu akıllı telefonlarınızdan tarayarak sayfaya ulaşabilirsiniz.

Seminerlerimizi ayrıca Spotify ve Apple Music üzerinden Podcast olarak da dinleyebilirsiniz!

Salgın sürecinde toplumun geniş kesimleri kendilerini güvensiz ve korumasız hissetti. Bu süreçte gün yüzüne çıkan eşitsizlikler gençlere de "Merhaba" dediler, "Madem yarınlar sizin, buradan başlayın." Ve hemen eklediler: "Geleceğiniz mi vardı? Onu salgın aldı..."

Genç kuşakların karşılaştığı umarsızlığı gözlemleyebileceğimiz çok alan var. Sokağa çıkma yasağı konduğu halde çalışan emekçi gençler, internet ve bilgisayar imkânlarına sahip olmadan uzaktan eğitime erişmeye çabalayan yoksul gençler, güvencesiz ve geleceksiz çalışma koşullarında salgında işsiz kalan gençler... Umarsızlık örnekleri içerisinde en vurucu olanlardan biri de 4 Mayıs akşamıydı. Hayatlarının en güzel ve heyecanlı döneminde evlere kapanmak zorunda kalanlara, birlikte olmanın enerjisini üretebilecekleri dönemde yalnız olmak zorunda kalanlara, bir de onların analarına, babalarına, sevenlerine, arayanlarına, "Üniversite sınavını ertelemiştik temmuz sonuna, şimdi bir ay öne çekiyoruz" dediler. Ve hemen eklediler: "Geleceğiniz mi vardı? Onu salgın aldı..." Salgının yarattığı koşullarda eski sorular oldukları gibi, bütün şiddetleriyle yerinde dururken, yarınlar bir sürü yeni sorular içeriyordu. Sınav takvimlerindeki değişikliklerle gençler fikirlerinin önemsenmediğini idrak etmek durumunda kalıyorlar.

"Fikirleri ne zaman önemsenir?" sorusuna cevap olarak "Aşırı tüketime dayalı, emek gücünün salt maliyet kalemine dönüştüğü, rekabetin her alanı kapsadığı, rekabet edemeyenlerin kenara atıldığı günümüz kapitalizminin çarkları kırıldığında" denebilir. Salgının da sebebi budur, değil

GAMZE YÜCESAN ÖZDEMİR

YARININ SÖZÜNÜ GENÇLİK SÖYLEYECEK: Hayaliyle, inadiyla!

Salgın sonrasında başka bir dünya, kendileri de ya işçi olan ya da emek piyasasına katılmak için eğitim gören gençlerin dinamik, yaratıcı ve üretken gücüyle kurulacak. Sadece yaratıcı güçleri değil, gelecekleri konusunda haklı kaygılar duyan genç insanları er ya da geç önemsetecek olan "hayalleri ve inatları"dır başka bir dünyayı kuracak olan. Bu, ne basit bir temenni ne de bir iyi niyet beyanı.

midir? Neoliberalizm, onun küreselleşmiş sermaye ilişkileri, örgütlenmesi, kurumları ve piyasaları geleceğe, yarınlar ve dolayısıyla gençliğe düşmandır. İşte tam da bu noktada, salgın sonrası başka bir dünya istiyorsak, bu sözü söyleyecek ve bu söz için eyleyecek olan gençlerdir, gençliğin önemsenme mücadelesidir.

Salgın sonrasında başka bir dünya, kendileri de ya işçi olan ya da emek piyasasına katılmak için eğitim gören gençlerin dinamik, yaratıcı ve üretken gücüyle kurulacak. Sadece yaratıcı güçleri değil, gelecekleri konusunda haklı kaygılar duyan genç insanları er ya da geç önemsetecek olan "hayalleri ve inatları"dır başka bir dünyayı kuracak olan. Bu, ne basit bir temenni ne de bir iyi niyet beyanı. Bunun çok ötesinde, temelleri sağlam bir beklenti.

Çünkü gençlik üretken ve yaratıcı güçtür. Bu üretkenliği ve yaratıcılığı öldüren geleceksizlik ve güvencesizliğe karşı gençlik mücadelesi belirleyici olacaktır. Bugün eğitim imkânlarına ulaşmak çoğu genç için oldukça zor. Üniversiteye gidebilenleri ise büyük bir işsizlik bekliyor. İş

bulabilenler ise sermayeye ve ağır çalışma koşullarına teslim oluyor. Tersanelerde, madenlerde gençler iş cinayetleriyle karşılaşıyorlar. Eğitimi erken yaşta bırakanlar var. Erken yaşta kentlerde çalışmaya başlayanlar, mevsimlik tarım işçisi olarak okula hiç gitmemiş ya da okulu terk etmek zorunda kalmış olanlar var ya da gençler üretkenliklerinin ve yaratıcı güçlerinin ellerinden alınmasına izin vermeyecektir. Yarının Türkiye'sinde gençler kendilerini geliştirebilecekleri bir eğitim ve çalışma yaşamı talebini yükseltecekler.

Çünkü gençlik harekettir. Gençlik sürekli devinir ve yarını kurmak için hareketlidir, ateşlidir. Bugün salgınla birlikte gençlerin direnme kararlılığını çalmak istiyorlar. İtaatkâr, boyun eğen, renksiz, yalın ve solgun bir gençlik yaratmaya çabalyorlar. Tüm bunlara karşı gençliğin diliyle söyleyelim: #direngençlik. Sınav sürecinde deneyimledikleri belirsizliğe ve önemsenmemeye karşı da şöyle yükselttiler seslerini: #gelecekbizizgideceksizsiniz.

Çünkü, gençlik devrimci romantizmdir. Devrimci romantizm hayalperverliği, insana olan inancı ve en önemlisi hesapsızlığı

devrimcilikle birlikte düşünmektir. İsyan ile devrimi, hayal ile inadı birleştirmektir. Duygusal ve naif olabildiği kadar öfkeli ve hiddetlidir de. "Mümkün"ün sınırlarını zorlar. Hayatı tadı tuzu kaçmış olarak yaşamaz. Büyüdüdür, neşelidir. Gençleri başka hangi özellikler ve sıfatlar tanımlayabilir? Ve salgın sonrasında başka hangi nitelikler kurabilir?

Çünkü gençlik memlekettir. Gençlik dünden bugüne bu topraklarda bir memleket düşünüyü var etmek için halkıyla, insanlarıyla birlikte bir mücadele örmüştür. Onların bu memleket düşüyle kurulacak yarınlar. Yarını anlamak için gençlerin özgürlük mücadelelerinde ve devrimci anlarda yer almasına bakmak yeterlidir. Tarihimiz böyle deneyimlerle örülmüştür: Emperyalistlere karşı bağımsızlık mücadelesinde en önde olanlar, baskıcı iktidarlar karşısında ayağa kalkanlar, halkın özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığı uğruna darağacına giden fidanlar... Emek mücadelesinde saf tutan, '80 koşullarında özgürlük mücadelesi veren, Haziran'da sokağa çıkan, gericiğe sırtını dönenler... Deniz'lerin anmasında kaldırdıkları pankarttaki şu sözler yarınları kuracak: "Sayenizde Gençlik Hiç Aldanmadı."

Gençliğin ve memleketin birlikteliğini 19 Mayıs ile selamlayalım. 101. yılında. 19 Mayıs 1919'da başlayan anti-emperyalist, bağımsız bir ülke mücadelesi, salgın sonrası düşünürken çok daha anlamlıdır. Çünkü salgın ve bu süreçte yaşananlar, memleketin durumunu ve ihtiyaçlarını çok daha net bir şekilde gözler önüne serdi. Nazım Hikmet'in yeni bir ülkenin kuruluşunu anlattığı Kuvayı Milliye Destanı'nın efanesi dizelerini hatırlayalım: "Ve kahreden yaratan ki onlardır, destanımızda yalnız onların maceraları vardır." Büyük ustaya saygıyla bitirelim: Ve gençlik ki hayalin, inadin sahibidir...

Emeğimiz oyuncağınız değildir

BİLAL AKTAŞ

Hayatın her alanında sermayenin çıkarlarına göre değişiklikler yapılması yine hayatın her alanında sürekli daralan bir çember içinde yıkım ve saldırı ile karşı karşıya kalmamıza sebep oluyor. Bu piyasacı sistem içerisinde AKP'nin kendini var ettiği hırs, kin, nefret söylemlerini ve siyasal İslam'ın pençesini sürekli üzerinde hisseden gençlik ise kendi umudunu var etmeye, başka bir yol çizmeye çabalıyor. Yaratmaya çalıştıkları gerici, cinsiyetçi, kindar, bilimden uzak genç nesiller ile sistemlerini büyütürken sömürü düzenine karşı her tehlikeyi "bertaraf etmek" isteyen iktidara karşı yine de gençlik içinde bilimsellikten, ilerlilikten, eşitlikten yana mücadeleyi büyüten kesim bu saldırılar karşısında daha güçlü direniş ağları örüyor. Üniversitelerde, liselerde, mahallelerdeki gençler piyasanın bir parçası olmak istemediklerini ve sömürüye karşı eşit, adil bir düzen taleplerini dile getiriyor.

Biz liseliler, gerek sınava hazırlanma, bir gelecek kurmak için rekabet etme, hırslı olma kılıfları altında gerekse de meslek liselerinde ucuz iş gücü olarak açıktan sürekli sömürüyle mücadele etmek zorunda kalıyoruz. Liselilerin fiziksel ve manevi sömürsünün yanı sıra sistem ebeveynlerimizi de bu sömürü düzeninin içine çekiyor. Her eğitim kurumunda nitelikli eğitim alamamanın verdiği endişe velilerin bazen kendilerinden kısarak çocuklarını özel okullara, dershanelere yollamaya çalışmasına; buna imkânı olmayan ailelerin de "yarışa bir sıfır geride başlamayı" üzümlere kabullenmek zorunda kalmasına sebep oluyor.

Yıllardır iktidarın dindar ve kindar bir nesil yaratma projesinin bir ayağı olarak da eğitimde yürüttüğü değişim ve dönüşüm politikası giderek içi boşaltılan, müfredatta bilimsel içeriğin yerini dini öğelerin doldurduğu bir hal aldı. Üniversite sınavı ise soruların ağırlıkları, sınav süresi gibi konulardaki değişikliklerle seçicilikten uzaklaştırıldı.

Pandemi döneminde ise iktidar öğrenciler için hayatı kolaylaştırmaktansa kendisinden beklendiği gibi bizleri daha da çok belirsizlik ve geleceksizlik kaygısına sürüklüyor. Her fırsatta tembellik ve başarısızlık ile suçlayarak rekabeti körükleyen sistem, oluşan endişe ve paniği asgari düzeye indirmemekle birlikte üstünkörü açıklamalarla ve yetersiz çözümlerle bizleri belirsizlik çemberi içinde tutmaya devam ediyor. Yıllar içinde zaten birçok konuyu ya sınavda çıkacak konular ya da direkt müfredattan çıkararak içini boşalttıkları eğitimi, uzaktan eğitimle sürdürmeye çalışıyorlar. Uzaktan eğitimin EBA TV boyutunun yanlış anlatımlarla ve niteliksiz eğitimcilerle dolu olması bir yana devlet okullarının ve özel okulların verdiği

Twitter'da yapılan hashtag çalışmalarına iki milyona yaklaşan öğrencinin katılması, sınava girecek neredeyse her öğrencinin aynı şekilde düşündüğünü gösteriyor. Biz müşteri değil, göz ardı edilebilecek etmenler hiç değil, nitelikli ve eşit bir eğitime aç öğrencileriz.

Yüz binlerce genç YKS'nin 1 ay erkene çekilmesi nedeniyle mağdur oldu.

uzaktan eğitimin kalitesindeki farklar ve bu uzaktan eğitimi alabilmek için gereken ekipmanlara herkesin ulaşamaması da eğitim alanında öğrencilerin yaşadığı eşitsizliği büyütüyor.

Son sınıf öğrencilerinin ve sınava bir daha hazırlanan mezunların ise salgından bile çok endişelendikleri bir sorun olarak liselilerin psikolojik ve fiziksel sağlıkları hiçe sayılarak tarihi iki kez değiştirilen üniversiteye geçiş sınavı karşısına çıkıyor. 12. sınıf müfredatının en önemli ve alan sınavını seçici yapan konularının bu sene sınavda çıkmaması kararından sonra soru dağılımı, örnek soru kitapçığı olmadan belirsizliğe düşen bizler; aynı zamanda sınavın ne zaman olacağını sürekli değişmesi ile bir çalışma programı tutturmakta ve konsantre olup çalışmakta zorluk çekiyoruz. Sınava bu sene girecek öğrenciler sürekli bir belirsizlik ve haksızlık hissiyle boğuşmak zorunda kalıyor ve sınava normal koşullarda giremeyecek olmak bizleri, peki bizim suçumuz ne diye düşünmeye itiyor. Sınav tarihinin bizlerin çıkarı değil de ekonomi öncelikli politikalar gözetilerek değiştirilmesi ise bizleri öfkeliyor. Eğitim sistemine yayılmış piyasacılık içerisinde bilim insanları ve eğitimcilerin değil de patronların, turizm şirketlerinin istek ve ihtiyaçlarını karşılayan bu karar, öğrencileri zor duruma sokuyor, verilen 30 dakikalık ekstra süre ise öğrencilere bir "sus payı" gibi görünüyor. Maske ve dezenfektan ile

sınava girmenin hem yeterince güvenli hem de mantıklı olduğunu düşünmeyen çoğu öğrenci sınavın salgın kontrol altına alınana hatta mümkünse tamamen bitene kadar ertelenmesi talebini sürekli dile getiriyor. Twitter'da yapılan hashtag çalışmalarına iki milyona yaklaşan öğrencinin katılması, sınava girecek neredeyse her öğrencinin aynı şekilde düşündüğünü gösteriyor. Biz müşteri değil, göz ardı edilebilecek etmenler hiç değil nitelikli ve eşit bir eğitime aç öğrencileriz.

Sınav tarihinin tekrar geri çekilmesi ile sermayenin eğitimimiz üzerindeki ambargosu gözler önüne serilmiş olsa da bizler zaten ülkemizde eğitimin ticari bir faaliyet, sermayenin bir aracı gibi görüldüğünü biliyoruz. Fakat bizler eğitimde fırsat eşitliği ve herkes için nitelikli kamusal eğitimi savunuyoruz ve uzaktan eğitimde bile bu eşitsizliğin böylesine ortada olduğu koşullarda, belirsizlik ve salgının verdiği psikoloji içerisinde sınava girmenin öğrenciler için haksızlık olduğunun farkındayız. Bu belirsizlik ve haksızlığın sorumlularının biz olmadığımızı biliyoruz ve sermayenin çıkarları için geleceğimizin hiçe sayılmasına karşı sesimizi büyütüyoruz. Salgında sınav olmaz; bizim sağlığımız, geleceğimiz sizin çıkarlarınızdan önemli diyen liseliler olarak sokaklarda büyütmediğimiz memnuniyetsizlik sesini hep beraber bir çığlığa dönüştüreceğiz.

Emeğimiz oyuncağınız değildir.

Tek çıkış dayanağı

BERKE AKOĞLU

ZAMANIMIZIN çoğunu evde geçirdiğimiz ve geçinemediğimiz günlerden herkese merhaba.

Dünyamızı ve ülkemizi saran bir pandemi sürecinden geçiyoruz. Koronavirüs salgını ile üstümüzdeki kara bulutlar daha çok beliriyor ve sistemin bize dayattığı umutsuzluk, gelecek kaygısı ve güvencesizlik daha da artarak kendini gösteriyor. Genç işçiler olarak her dönemde olduğu gibi ezilen, yok sayılan bizler, bu süreçten de payımıza düşeni fazlasıyla alarak geçinmeye çalışıyoruz. Bu süreçte de her zamanki gibi sistemin, devletin ve patronların bize sunduğu tek seçenek boyun eğip çalışmak, her söyleneni olduğu gibi yerine getirmek...

Bizler yaşamımıza küçük yaşlarda ailemize bir katkıda bulunabilmek için ağır şartlar altında çalışarak başlıyoruz. İş sürelerinin uzunluğu ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle hiçbir kültür-sanat etkinliğine katılmıyoruz. Her istediğimiz kitabı alamıyoruz. Alabilsek bile okuyacak zamanımız az, tabii okuyacak enerjimiz de kalmıyor. Genç işçilerin hayatına yönelik bir alan bulamıyoruz. Elimizde kalanlar saçma televizyon program ve dizileri, kahvehane köşeleri, gerçeklikten uzak sosyal medya siteleri... Tüm bunlarla birlikte kapitalizmin bütün yoz ilişkileri günden güne bireyci ve gerçekten uzak bir yaşam kültürü dayatıyor. Genç işçiler olarak bunlar da yetmezmiş gibi patronların, ayak

Hayallerimiz eskimiş değil

Tüm karamsar tabloya rağmen gençlik olarak isyanın, değişimin potansiyellerini de her zaman içimizde taşıyoruz. Yakın dönem tarihi içinde Gezi'yle yeşeren umutları yaratan bizlerdik. Üniversitelerde, sokaklarda sağ faşist, otoriter ve baskıcı yönetimlere karşı sesini çıkaranlar da bizlerdik. Birlikte kurduğumuz hayaller eskimiş değil. Bugünlerde kurduğumuz hayallere daha çok sarılıyoruz. Yalnız ve çaresiz hissettiğimiz her anda içimizdeki direniş ruhunu da yeniden buluyoruz.

KEMAL YILMAZ

Koronavirüsün hayatlarımızı tepetaklak ettiği bugünlere gençlik olarak da çok hazırlıksız yakalandık. Hazırlıksız diyorum çünkü; gençlik hareketlerinin belki de tarihin en kötü döneminden geçtiği bir zaman aralığında evlerimizden çıkamaz olduk. Genç işsizliğinin Cumhuriyet rekoru kırdığı, üniversitelerde ve liselere yapılan baskıların katlanarak arttığı bir ortamda geleceğe dair hayallerimiz zaten karamsar bir tabloya evrilmişken, üzerine bir de sürekli evde kalmanın neden olduğu psikolojik bunalım eklendi.

Kuşkusuz ki, bugünleri daha da zorlaştıran asıl neden küresel liberalizmin getirdiği gençlik kesimlerindeki yalnızlaşma halidir. Kendi sorunlarımızın aslında bütün bir gençliğin sorunu olduğunu aramıza çekilen perdelerden dolayı göremez olduk. Paylaşmayı unuttuk. Uzunca bir süredir bu liberal dönüşüm içinde, gençlik olarak hayallerimize giden yolun bireysel olarak kendimizi sürekli geliştirmekten geçtiği öğütleriyle, rekabetçi ve tüketimci ideolojinin yarattığı bir yarış pistinde, sistemin bayrağını taşıyan insanlar haline getirildik.

Fakat bu yarış pisti dairesel bir forma sahip. Kendi kulvarlarımızdan çıkmamıza izin yok. Yarışı en önde bitirsek dahi vardığımız yer hayallerimiz değil başladığımız nokta, bir sonraki yarışın başlangıcı. Olur da ayağımız tökezler yere düşersek eğer arenadan atmak için kenarda hazır bekliyorlar, sırt numaramız da sökülüp hemen yedek oyuncuya veriliyor. Gelecek hayallerimiz bu yarış hali içinde geleceksizliğe dönüşmüş durumda.

Salgın günlerinde de bize verilen vaatlerde bir değişiklik yok. Hatta bugünler krizi fırsata çevirmek için büyük bir şans olarak dikte ediliyor. Evde kaldığımız bugünlerde bireysel yeteneklerimizi ne kadar geliştirirsek, yaşam 'normal'e döndüğünde kozumuzun da o kadar güçlü olacağına inandırılmak isteniyoruz. Peki, gerçekten krizi fırsata dönüştürebileceğimiz günlerden mi geçiyoruz?

'Normal' dedikleri yaşam içinde yaşadıklarımız ne kadar normal değilse, bu kriz de bizim için o kadar fırsat değil. Genç işsizliğinin tavan yaptığı bir dönemde milyonlarca iş bulamayan arkadaşlarımız için evde kalmak zaten psikolojik baskı ve çaresizlik getiriyordu. Zorunda olmadıkça evden çıkmadığımız şu günler psikolojik baskı ve çaresizliğin çok daha yoğun hissedilmesi demek. Her an, her gün yaşadığımız bunalım odalarımızın içine kadar sızması demek. Yarım kalan hayallerimizin yorganlarımızın altında hapsediği günler demek. Halbuki bu kadar çaresiz hissetmemize

gerek yoktu.

Daha 'şanslı' olup bir işe sahip olanlarımızın birçoğu için ise güvencesiz çalışmanın çok daha belirgin olduğu bir dönem bu. Sağlığımızın bir değeri yok. Var olan sistem bize sadece iki seçenek sunuyor. İşsizlik ya da sağlığımız arasında bir seçim yapmaya zorlanıyoruz. Birçok yerde salgına dair yeterince önlem alınmazken hayatımızı devam ettirmek uğruna hayatlarımızı tehlikeye atmak zorunda bırakılıyor. Oysa sağlığımızın bile bu denli hiçe sayıldığı bir yaşam tek seçeneğimiz olamaz. Başka bir seçeneğin de olabileceğini birbirimize göstermeye ihtiyacımız var.

Üniversitede okuyanlarımız için eğitim, çelişkilerin çok daha fazla görünür olduğu bir hal aldı. Online eğitim sistemine geçilmesiyle eşit olmayan yaşam koşullarımız çok daha büyük sorunlara yol açıyor. Birçok arkadaşımızın bilgisayar, internet gibi teknik ekipmanlarının yetersizliği yüzünden eğitim araçlarına erişimi kısıtlandı, öğrenim hayatı ciddi ölçüde sekteye uğradı. Akademi de bu duruma bir çözüm bulabilmiş değil. YÖK'ün belirlediği akademik takvim sınırları içerisinde, 'dönem bir şekilde bitsin' tavrı içinde, eşitsizliği ve dönemin psikolojik etkilerini gören alternatif bir sistem üretebilmiş değil.

Tüm bu zorluklar yetmezmiş gibi sanal yollarla da taciz devam ediyor. Gazi Üniversitesi Dekanı'nın sakarlığı yüzünden ifşa olduğu görüntüler, eğitimdeki cürümüş, tacizci zihniyeti de bir kez daha görünür kıldı. Evlerimizde bile bu zihniyetten kaçamıyoruz. Nitelikli, eşit, bilimsel ve laik bir eğitim sisteminin gerekliliği artık çok daha fazla belirginleşti.

Liseli arkadaşlarımızın ise bir kez daha hayatlarıyla oynanıyor. Daha önceleri de birçok kez öğrencilere ve velilere travmalar yaşatan sınav sisteminde yine bir fiyaskoyla karşı karşıyayız. Lise öğrencilerinin tüm taleplerini ses çıkararak ülke gündemine taşınmasına rağmen turizm sektörünü canlandırmak adına yapılan bu düzenleme arkadaşlarımızın emeklerini

oyuncak haline getirmekten başka bir şey değil. Bir kişinin tek sözüyle milyonlarca arkadaşımızın sağlığıyla ve geleceğiyle oynanıyor. Bu düzenlemenin hiçbir bilimsel yanı olmadığını farkındayız.

Tüm bu karamsar tabloya rağmen gençlik olarak isyanın, değişimin potansiyellerini de her zaman içimizde taşıyoruz. Yakın dönem tarihi içinde Gezi'yle yeşeren umutları yaratan bizlerdik. Üniversitelerde, sokaklarda sağ faşist, otoriter ve baskıcı yönetimlere karşı sesini çıkaranlar da bizlerdik. Birlikte kurduğumuz hayaller eskimiş değil. Bugünlerde kurduğumuz hayallere daha çok sarılıyoruz. Yalnız ve çaresiz hissettiğimiz her anda içimizdeki direniş ruhunu da yeniden buluyoruz.

Evlerimizde kapalı kaldığımız salgın günleri bireysel olarak bir kurtuluşun mümkün olmadığını da kanıtlıyor. Fiziksel olarak yalnız kalsak da tüm bu sorunları tek başımıza yaşamıyoruz. Birbirimizi çok daha iyi anlıyoruz. Birbirimizi çok daha iyi görüyoruz çok daha iyi duyuyoruz bu günlerde. Birbirimize her zamankinden çok daha fazla ihtiyacımız var. Birbirimizi çok özliyoruz. Beraber olduğumuz zaman çok daha güçlü hissettiğimiz farkına varıyoruz. Yalnız kalmanın ne kadar zor bir şey olduğunu hissediyoruz.

Bir şekilde dayanacaksak eğer tüm bu zorluklara, öncelik dayanışmadan geçiyor. Birbirimize sahip çıkmaya, birbirimizin umudu ve çaresi olmaya ihtiyacımız var. Farkına vardığımız ve içimizde büyüttüğümüz isyan ruhunu birlikte büyütülmeliyiz. Bize sunulan karanlığı ve geleceksizliği aşmak birbirimizle yardımlaştığımız ölçüde mümkün. Fiziksel sınırların ötesinde birbirimize dokunmanın, sesimizi yükseltmenin yollarını aramamız gerek. Somut sorunlarımıza yanıt verecek, tek başımıza olmadığımızı hissettirecek örgütlü bir gençlik hareketini yeniden yaratmaya başlamak bugün çok daha önemli.

Kendi kulvarlarımızın dışına taşabiliriz. Yorulan, düşen arkadaşlarımızın dışarıya fırlatılmasına izin vermeden yerden kaldırmamız. Bu yarış pistinin zeminini birlikte sökülüp, atıp hayallerimize giden yolları birlikte koşabiliriz.

Çünkü gençliğin enerjisi, isyanı, ruhu ne evlerimizin pencerelerine ne de bilgisayar ekranlarının pencerelerine sığar. Bu ruhu kendi içimize hapsedmek değil, pencerelerimizi açık yalnız olmadığımızı birbirimize duyurmaya ihtiyacımız var. Yeniden doldurduğumuz sokakları, meydanları eşit ve özgür bir dünya hayalimizi hiç olmadığı kadar haykırmaya ihtiyacımız var. Örgütlü bir mücadeleyle birlikte dünya sadece virüsten kurtulmakla kalmaz, Edip Cansever'in dediği gibi "yıkılır tertemiz oluncaya kadar yaşamak".

Kıış yolu nişma

işlerini yapmak zorunda kalıyoruz. Dayak, küfür, cinsel taciz ve bunların da ötesi işsiz bırakılma tehdidi hayatımızda büyük yer kaplıyor. İşsiz kaldığımız zaman çevremiz tarafından horlanmamız, küçük görülmemiz, işsizliklerin tek sorumlusu bizmiş gibi gösterilmemiz üzerimizde ruhsal tahribatlar yaratıyor. Küçük yaşlarda yaşamaya başladığımız bu zorluklar elbette çocuk yaşımızda kalmıyor. Bir zaman sonra bazı duvarlar önümüzde beliyor. Askerlik, sigortalı bir iş, ülkemizde iş bulmak da öyle kolay da değil, bir temizlik işi için bile tanidik, torpil olması gerekebiliyor. İşe alınırken patronla herhangi bir anlaşma, sözleşme yapma şansına sahip olamıyoruz. Çalışma koşullarımız, iş sürelerimiz, işten atılmamız, kaç saat çalışacağı- mız ise tamamen patronun insafına kalmış durumda. Bunca zorlukların arasında aileden uzak yaşadığımız zamanlarda geçinememiz daha da zorlaşıyor. Tabii ki bir tek insanın bu sorunlar ile baş etmesi çok zor. Bizi saran bu düzenden tek çıkışımız benzer sorunlara sahip insanlarla dayanışma içerisinde birlikte hareket ederek umutlarımızı, sevinçlerimizi, hüznümüzü ortaklaştırmak ve mücadele etmek.

Her şeye rağmen başka bir dünya mümkün olduğunun farkındalığıyla, sömürücü kapitalist dünya düzenine karşı kendi ülkemizden başlayarak; eşitliğin, özgürlüğün ve kardeşliğin ülkesini kurana dek mücadele ve dayanışma içerisinde olalım.

'Normalleşme' değil, 'yeniden açılma'

KAYIHAN PALA
Prof.Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi
Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim
Dalı Öğretim Üyesi,
TTB COVID-19 İzleme Kurulu Üyesi

COVID-19 pandemisi dört ayını doldurdu, bütün dünyada doğrulanmış olgu sayısı 4,5 milyonu, doğrulanmış ölüm sayısı ise 300 bini geçti. Klinik ve epidemiyolojik olarak tanı alanlar, olası/kuşkulu olgular da katılacak olursa bütün dünyada hasta sayısının ve ölüm sayısının açıklanandan daha fazla olduğu tahmin ediliyor.

Türkiye'de doğrulanmış olgu ve ölüm sayısı 15 Mayıs itibarıyla sırasıyla 146 bin 457 ve 4 bin 55. Bunlara COVID-19 hastası olduğu halde çeşitli gerekçelerle (Enfekte bireyde hasta materyalinin çok az olduğu kalitesiz örnek, örneğin enfeksiyonun çok erken ya da geç evresinde alınması, örneğin uygun bir şekilde işlenmemesi ve gönderilmemesi, PCR inhibisyonu veya virüs mutasyonu gibi testin doğasında bulunan teknik nedenler vb.) PCR testi pozitif olmayan olgu ve ölümleri de ekleyecek olursak, hastalığın ülkemize yükü epeyce ağır.

Örneğin 2018 yılında bütün taşıma kazalarında yitirdiğimiz toplam kişi sayısı 6 bin 170, şimdiden COVID-19 nedeniyle bunun üçte ikisi kadar insanı yitirdik, yılın sonuna kadar daha kaç kişiyi yitirebileceğimiz ise bilinmiyor¹.

Pandeminin yükü eşitsiz dağılıyor ayrıca. Ülkemizde Sağlık Bakanlığı ilk doğrulanmış olgunun duyurulmasın-

Henüz salgın eğrisinin tamamıyla bükülmediği, yoğun bakımlarda halen bin kadar hastanın yaşam mücadelesi verdiği, her gün bin 700 kadar doğrulanmış hastanın bildirildiği ve her gün yaklaşık 50 kişinin yaşamını yitirdiği koşullarda, kapsamlı epidemiyolojik veriler açıklanmamasına karşın son on gündür 'normalleşmeye dönüş' adı altında bir süreç tartışılmaya çalışılıyor.

dan sonra iki ayı aşkın süre geçmiş olmasına karşın henüz epidemiyolojik verileri açıklamamış olsa da (Olguların ve ölümlerin yaşa, cinsiyete, il ve ilçelere, sosyal sınıflara ve risk gruplarına ilişkin dağılımını bilmiyoruz) yurt dışında açıklanan verilere dayalı olarak hesaplanan epidemiyolojik göstergeler, örneğin ABD'de beyazlara göre siyahlarda, Latin Amerikalılarda, göçmenlerde ve Amerika yerlilerinde hastalığın yükünün daha fazla olduğunu gösteriyor².

İngiltere'de yapılan çalışmalarda da ortaya çıkarıldığı gibi, COVID-19'a bağlı ölümlerde beyazlarla karşılaştırıldığında siyahlar, Asya kökenliler ve etnik azınlık grupları arasında kabul edilemez farklılıklar olduğu biliniyor³.

Yoksullar, yoksunlar, göçmenler ve sığınmacılar daha fazla etkileniyor bu hastalıktan da, diğer birçok hastalıkta olduğu gibi.

Türkiye'de gerek DİSK'in yaptığı açıklamalar (DİSK-AR tarafından 27 Nisan'da yayımlanan raporda DİSK üyesi işçiler arasında COVID-19 pozitif vaka oranının Türkiye'deki toplam vaka oranının 3,2

katı olduğuna dikkat çekildi), gerekse de iş cinayetlerinin pandemi sırasında azalma göstermemesi, hastalığın yükünün emekçilerde daha ağır olduğunu ve ağır bedeller ödemek zorunda kaldıklarını göstermesi bakımından önem taşıyor.

Henüz salgın eğrisinin tamamıyla bükülmediği, yoğun bakımlarda halen bin kadar hastanın yaşam mücadelesi verdiği, her gün bin 700 kadar doğrulanmış hastanın bildirildiği ve her gün yaklaşık 50 kişinin yaşamını yitirdiği koşullarda, kapsamlı epidemiyolojik veriler açıklanmamasına karşın son on gündür 'normalleşmeye dönüş' adı altında bir süreç tartışılmaya çalışılıyor.

Bu tartışma iki açıdan sorunludur. İlki, salgının başlangıçtaki ve günümüzdeki etkisine ilişkin bilimsel verilerin açıklanmadığı koşullarda böyle bir tartışma nasıl yürütülebilir? İkincisi ise tartışmanın adı yanlış; bu pandemi ile birlikte artık pandemi öncesindeki dönemi çağrıştıran bir normalleşmeye dönüş söz konusu olamayacaktır. Yeni bir normal kavramlaştırmakla birlikte, tartışılması gereken yaşam alanlarımızın, çalışma

alanlarımızın, kamuya açık alanların ve ticari alanların büyük ölçüde yeniden açılması olmalıdır.

Üstelik kapsamlı epidemiyolojik veriler açıklanmamış olmasına karşın, Sağlık Bakanı'nın ülkemizde COVID-19'a ilişkin temel üreme sayısını (RO) 1,56 olarak açıklaması, salgının kontrol altında olmadığını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Temel üreme sayısı bulaşıcı hastalığa duyarlı bir nüfusta, enfekte olmuş bir kişinin bulaştırıcı olduğu süre boyunca hastalığı bulaştırdığı ikincil olguların sayısıdır. RO (Re sıfır diye okunmaktadır) hastalığın bulaşma hızını ve alınan önlemlerin etkinliğini göstermesi bakımından önemli bir epidemiyolojik göstergedir⁴.

RO 1'den büyük olduğu müddetçe, enfekte olmuş her bir kişinin 1'den fazla yeni kişiyi enfekte ettiğini ve enfeksiyon zincirinin kırılmadığını gösterir ve bulaşıcı salgın hastalık sürer. RO sıfıra yaklaştıkça hastalığın bulaştığı kişi sayısı azalır ve salgın etkisini yitirerek ortadan kaybolur.

Sağlık Bakanı'nın söylemiş olduğu RO 1,56 değerine göre; ülkemizde halen 100 hasta kişinin hastalığı 156 kişiye bulaştırdığı anlaşılmaktadır. Oysa salgının kontrol altına alınabilmesi için, 100 hasta kişinin 99 ve daha az kişiye hastalığı bulaştırdığı ve bunların hastalığı bulaştırdığı kişi sayılarının da giderek azaldığı bir evreye girmek gerekir. Aksi halde salgının etkisi azalmayacaktır.

RO salgının başlangıcında, toplumun henüz büyük çoğunluğu hastalığa karşı duyarlı olduğunda değerli bilgiler verir. Ancak salgının ilerleyen evrelerinde temel üreme sayısının zaman içerisindeki değişimini gösteren zamana bağlı üreme sayısı (Rt) hesaplanmalıdır. Türkiye'de Bakan tarafından pandeminin ikinci ayı bittikten sonra bir kez açıklanan RO değeri dışında henüz açıklanmış herhangi bir Rt değeri (ya da diğer adıyla etkili üreme sayısı Re) söz konusu değildir.

Salgının henüz kontrol altında olmadığına anlaşılması, 11 Mayıs'ta AVM'lerin açılmasıyla birlikte 'normalleşmeye dönüş' adımlarının erken atılmaya başladığını açık olarak göstermektedir. Parklar gibi ağaçlar ve çimenlerle kaplı büyük açık alanlar kapalı tutulmaya devam ederken, AVM'ler gibi çok büyük kapalı alanlar açılmıştır. AVM'ler bir yandan kapalı ortam havasının temiz tutulmasındaki güçlükler, diğer yandan da geniş temas yüzeyleri açısından (Güvenlik geçişleri, giysi denemeleri, tuvaletler vb.) risk oluşturmaktadır. Bu nedenle yeniden açılma takvimi tartışılırken, öncelik küçük kapalı alanlarda faaliyet gösteren işletmelere (uygun önlemleri ve izleme süreçlerini içeren düzenlemeler yapıldıktan sonra) verilmelidir.

'Yeniden açılma' pandemi ile birlikte

toplumun geniş kesimlerinin gündemine zorunlu olarak giren yaşam biçimi değişiklikleriyle birlikte ele alınmalıdır. Bu değişiklikler yalnızca ellerin usulüne göre sık olarak yıkanması ya da kişiler arasında en az iki metre fiziksel mesafe bırakılarak yaşanılması, çalışılmasıyla sınırlı değildir. Bunlara ek olarak yaşam alanlarımızın ve bunlara ilişkin bütün açık ve kapalı alanların yeniden tasarlanması (Bu bağlamda uzun bir süredir 'Akıllı bina' olarak pazarlanan camları açılmayan bütün büyük ölçekli binaların tasarımı da yeniden ele alınmalıdır) ve yeni düzenlemelerin getirilmesiyle ilgilidir örneğin.

Yeniden açılma tartışmaları 'sağlık ve ekonomi arasında seçim yapmak zorunda olmadığımız yeni bir normal yaratmak' yaklaşımıyla yürütülemez. Elbette insanların sağlığını seçeceğiz, sermayenin çıkarlarını değil. Küresel kapitalizmin sermaye birikimine odaklanmış ve eşitsizlikleri artıran yapısına karşı durulmadıkça ne bu pandemiyin toplumdaki geniş kesimleri üzerindeki olumsuz etkileri azaltılabilir, ne de yeni salgınlardan korunulabilir. Küresel kapitalizmin yol açtığı iklim krizi de bulaşıcı hastalık salgınlarına uygun bir zemin sağlaması bakımından kapsamlı olarak değerlendirilmelidir.

Yeniden açılma bilimsel bir izdüşümden tartışılmalıdır. Bu tartışma sırasında ilk olarak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ölçütlerinin karşılandığından emin olmak gerekir. Ancak bu yetmez, pandemiye yol açan hastalığın özellikleri nedeniyle beklenen ikinci ve daha sonraki dalgaların etkisini azaltabilmek için yaşama ve çalışma koşulları da kapsamlı olarak tartışılmalıdır.

Pandeminin ikinci ayı biterken, COVID - 19 salgını eğrisi bükülmeye başlamış olsa da salgının sürmesine aldırış gösterilmeden 'normalleşme' adı altında 11 Mayıs'ta AVM'lerin açılması gibi adımların atılmaya başlanması üzerine, 5 Mayıs'ta TTB bir açıklama yaparak 'yeniden açılma' takvimine ilişkin tartışmaların nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin izdüşümü ortaya koymuştu⁵. Buna göre, adımlar epidemiyoloji biliminin gereklerine göre atılmalı, halkın ve sağlık çalışanlarının sağlığı korunmalıdır.

DSÖ salgın sonrasına geçiş döneminde hareket kısıtlılığı uygulamalarını azaltıp, toplumları kalıcı bir biçimde yeniden açarken dikkatli, kararlı ve istikrarlı bir çıkış stratejisi izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, geçiş süreci değerlendirilirken dört temel konuya dikkat çekmektedir⁶:

1 Karar süreçlerini halk sağlığı ve epidemiyolojik veriler yönlendirmelidir.

2 Sağlık hizmetleri iki ana kulvarda sürdürülmelidir.

a.COVID-19 hastalarının gereksinimi olan koruyucu, tanı, izolasyon ve tedavi hizmetlerinin sunumu,

b. Salgın sürecinde ertelenmiş, birikmiş olağan sağlık sorunlarına sahip hastaların başvurularına yanıt verilmesi.

Türkiye'de yeniden açılmaya ilişkin kararların erken verilmiş olduğu, DSÖ ölçütlerinin karşılanamamasından açık olarak bellidir. Pandeminin erken yeniden açılma nedeniyle önümüzdeki günlerde artma olasılığı olan yükünü azaltmak için yeniden açılma kararları bilimsel bir izdüşümden, toplum katılımına olanak sağlanarak gözden geçirilmelidir.

3 Salgının sosyal ve davranışsal etkilerini, boyutunu önemsemek gerekir.

4 Salgının bireyler, aileler ve topluluklar üzerindeki yıkıcı etkisini azaltmak için sosyal ve ekonomik destek verilmelidir.

COVID-19 pandemisinden yeniden açılmaya geçiş evrelerinde halk sağlığı önlemlerinin güçlendirilmesine ilişkin altı temel ölçütün göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapılmaktadır⁶:

1 COVID-19'un bulaşmasının kontrol altına alınmış olduğu kanıtlanmalı.

2 Sağlık sisteminin kapasitesi ve halk sağlığı uygulamaları tüm olguları tanımlamak, izole etmek, test etmek, tedavi etmek, temaslıları izlemek ve karantinaya almak için yeterli olmalı.

3 Huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri, akıl hastaneleri gibi kırılğan nüfusun toplu olarak bulunduğu yerlerdeki salgın riski en düşük düzeye indirilmeli.

4 İş yerlerinde fiziksel mesafe, el yıkama olanakları, solunum hijyeni ve beden ısısı izlemleri gibi gerekli korunma önlemleri alınmalı.

5 Bulaş riski yüksek topluluklardan yeni olguların alınmaması ve verilmemesi riski yönetilebilir olmalı.

6 Toplumların da bir sesi vardır, toplum geçiş süreci konusunda bilgilendirilmeli ve bu sürece katımları sağlanmalıdır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün karşılanmasını istediği ölçütler Türkiye açısından değerlendirilecek olursa;

1 COVID-19'un bulaşmasının kontrol altına alınmış olmadığı Bakan'ın açıkladığı RO değeri ile kanıtlandı.

2 Türkiye'de sağlık sisteminin kapasitesi (şimdilik) hastaları tedavi etmek açısından yeterlidir. Ancak AKP tarafından 2003 yılında uygulamaya konulan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlık sistemimizin halk sağlığı uygulamaları büyük ölçüde zayıflatılmıştır. Bu nedenle tüm olguları tanımlamak, izole etmek, test etmek, temaslıları izlemek ve karantinaya almak için sağlık sisteminin yeterli olmadığı özellikle bu pandemiyin ülkemize ilk giriş yaptığı sırada zaten yakından gözlenmiştir. Ülkemizdeki sağlık sisteminin ivedi olarak finansman, örgütlenme ve sağlık hizmeti sunumu bakımından kamuca bir izdüşümle değiştirilmesi gerekmektedir.

3 Huzurevleri, rehabilitasyon merkezleri, akıl hastaneleri gibi kırılğan nüfusun toplu olarak bulunduğu yerlerdeki salgın riskinin en düşük düzeye indirilip indirilemediğine ilişkin herhangi bir veri açıklanmamıştır.

4 İş yerlerinin tümünde fiziksel mesafe, el yıkama olanakları, solunum hijyeni ve beden ısısı izlemleri gibi gerekli korunma önlemleri alınması söz konusu değildir. Bu konuda herhangi bir hazırlık da kamuoyu ile paylaşılmamıştır.

5 Bulaş riski yüksek topluluklardan yeni olguların alınmaması ve verilmemesi riski yönetilebilir, ancak Bakanlığın salgına ilişkin verileri saydam bir biçimde açıklamaması yüzünden bu riskin yönetilip yönetilemediği bilinmemektedir.

6 Toplumun geçiş süreci konusunda bilgilendirilmesine ilişkin birtakım çabalar söz konusudur, ancak risk algısının yeterli bir düzeye çıkartılmasına ilişkin etkinlikler yetersizdir. Toplumun bu sürece katılımının sağlanması ise ne yazık ki söz konusu değildir. Sağlık Bakanlığı ne merkezi ne de yerel düzeyde başta Türk Tabipleri Birliği ve tabip odaları olmak üzere sağlık meslek örgütlerini bile bu sürece katmaktan kaçınmaktadır.

Türkiye'de yeniden açılmaya ilişkin kararların erken verilmiş olduğu, DSÖ ölçütlerinin karşılanamamasından açık olarak bellidir.

Pandeminin erken yeniden açılma nedeniyle önümüzdeki günlerde artma olasılığı olan yükünü azaltmak için yeniden açılma kararları bilimsel bir izdüşümden, toplum katılımına olanak sağlanarak gözden geçirilmelidir.

Kaynaklar

¹TÜİK (2019). Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2018. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30626>

²Dorn AV, Cooney RE, Sabin ML (2020). COVID-19 exacerbating inequalities in the US. *Lancet*. 18;395(10232):1243-1244.

³Aldridge RW, Lewer D, Katikireddi SV et al. (2020). Black, Asian and Minority Ethnic groups in England are at increased risk of death from COVID-19: indirect standardisation of NHS mortality data [version 1; peer review: awaiting peer review]. *Wellcome Open Res* 5:88.

⁴Straif-Bourgeois S, Ratard R, Kretzschmar M (2013). *Infectious Disease Epidemiology. Chapter in the "Handbook of Epidemiology (2nd edition) (Editors Pigeot I and Ahrens W) Springer Verlag, Berlin and Heidelberg, Vol. 5, 2041-2119.*

⁵TTB (2020). "Normalleştirme" adımları epidemiyoloji biliminin gereklerine göre atılmalıdır, halkın ve sağlık çalışanlarının sağlığı korunmalıdır! https://www.ttb.org.tr/kollar/COVID19/haber_goster.php?Guid=44af97ac-8e-cf-11ea-9b7d-6d38d16eb233.

⁶WHO (2020). *Strengthening and adjusting public health measures throughout the COVID-19 transition phases, Policy considerations for the WHO European Region, World Health Organization, 24 April 2020, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/440037/Strength-AdjustingMeasuresCOVID19-transition-phases.pdf?ua=1*

RAŞİT TÜKEL

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 24 Nisan 2020 tarihinde Avrupa bölgesi için "COVID-19 Geçiş Sürecinde Halk Sağlığı Önlemlerinin Güçlendirilmesi ve Uyarlanması" başlığı altında bir rehber yayımladı. Bu yazı, söz konusu rehberde yer alan görüşler üzerinden COVID-19 geçiş sürecinin genel bir değerlendirilmesi amacıyla kaleme alınmıştır.

DSÖ geçiş aşamasının etkin bir şekilde yönetilmesinin, halk sağlığı alanında yapılan büyük ölçekli kısıtlayıcı müdahalelerin hafifletilmesi ile temel halk sağlığı müdahalelerinin güçlendirilmesi arasındaki denge üzerine kurulu olduğunu belirtiyor. Böylece, geçiş sürecinde kısıtlayıcı önlemlerin gevşetilmesi ile halk sağlığı önlemleriyle salgının kontrol altında tutulmasının birlikte yürütülmesi amaçlanıyor.

DSÖ rehberinde, halk sağlığı kısıtlayıcı önlemlerini gevşetmek için dikkate alınması önerilen koşullar tanımlanıyor. Bunlardan ilki kanıtların, COVID-19 bulaşmasının kontrol altına alındığını gösteriyor olması. İkincisi, her vakayı tespit etmek, izole etmek, test uygulayıp tedavi etmek, her temaslı kişiyi izlemek ve karantinaya almak için yeterli halk sağlığı ve sağlık sistemi kapasitesine sahip olunması. Sağlık sistemi tüm bu hizmetleri sunmaya hazır olmalı. Üçüncü koşul salgın riskinin daha yüksek olduğu yer ve ortamlara ilişkin. Buna göre uzun süreli bakım tesisleri (bakım evleri, rehabilitasyon ve ruh sağlığı merkezleri vb.) ve toplu bulunma yerleri gibi yüksek güvenlik açığı olan ortamlarda risk en aza indirilmeli. Dördüncü koşul, işyerlerinde fiziksel mesafenin (>1 metre) korunması, el yıkama olanaklarının sağlanması, solunum hijyeni kurallarının uygulanması ve beden ısısını izlemeyi içeren koruyucu önlemlerin alınmasını içeriyor. Beşinci olarak, bulaşma riski yüksek topluluklara vaka girişleri ve bu topluluklardan vaka çıkışlarının oluşturduğu riskin yönetilmesi koşulu gündeme getiriliyor. Önerilen son koşul, önlemlerin uygulandığı toplulukların geçiş sürecinde söz sahibi, bilgilendirilmiş ve katılımcı olmaları gerektiği üzerine.

KİŞSEL KORUYUCU ÖNLEMLER GEVŞETİLMEMELİ

Aşı bulunup uygulanmaya başlanıncaya kadar olan sürede, büyük ölçekli kısıtlayıcı önlemlerde bir gevşeme olsa bile, fiziksel mesafenin korunması, el hijyeni, solunum hijyeni gibi önlemlerin uzunca bir süre hayatımızda önemli bir rol oynamaya devam etmesi gerektiği genel kabul görüyor. Burada, kısıtlamaların gevşetilmesi ile ilgili adımların büyük ölçekli önlemlere ilişkin olduğunu akıld tutalım. Bu yaklaşıma uygun olarak, Türk Tabipleri Birliği, içinde bulunduğumuz sürecin normalleşme olarak adlandırılmasına karşı çıkıyor ve "yeniden açılma" olarak ifade edilmesinin uygun olduğunu belirtiyor.

DSÖ'NÜN ÖNERİLERİ IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME COVID-19 geçiş süreci

DSÖ salgınla ilgili halk sağlığı kararlarının verilere dayalı olmasını, önlemlerin gevşetilmesinin de veriler üzerinden kademeli olarak yapılmasını öneriyor. Bu, gevşetilen önlemin etkisinin görünür olması açısından önemli kabul ediliyor. Bunun gerçekleştirilmesi için de sürveyans sisteminin, önlemler gevşetilirken aradaki zaman aralığında ortaya çıkan etkiyi ölçme kapasitesinde olması gerektiğinin altı çiziliyor.

Fotoğraf: Depo Photos

Sağlık işgücü başta olmak üzere maskelere erişimin sağlanması geçiş döneminde de büyük önem taşıyor. Buna ek olarak, insanların maskelerin doğru kullanımından haberdar olmaları ve bu kullanımların, bireysel fiziksel mesafenin ve kişisel koruyucu önlemlerin (el hijyeni ve solunum hijyeni) yerini almaması gerekiyor.

Kimi durumda koruyucu önlemlere ilişkin gerekli tutumların kazanılmamış olduğunu görebiliyoruz. Örneğin, burun ya da ağız dışarıda bırakacak şekilde bir maske kullanımı toplumumuzda oldukça yaygın. Oysa bir tutumun kazanılmasından, o davranışın her seferinde gerektiği şekilde yapılması durumunda söz edebiliyoruz. Bu alanda bir diğer risk, salgınla birlikte geçirilen süreç uzadıkça risk algısına yönelik bir duyarsızlaşmanın ortaya çıkabilmesi. Bu, koronavirüs

bulaşmasıyla ilgili tehditlere ve oluşan tehlikeye "alışma", kişisel korunma önlemlerine gerektiği önemi vermeme şeklinde gelişebiliyor. Bu durum yoğun bir tempoda, yüksek risk altında uzun süredir çalışmakta olan sağlık çalışanları açısından da dikkate alınmalı. Sağlık çalışanlarının çalışma koşullarının geçiş döneminde izin ve dinlenme hakkını gözeterek şekilde yeniden düzenlenmesi, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının yanı sıra gerekli önlemlerin alınmasına yönelik duyarlılıklarının korunması açısından da önemli görünüyor.

KADEMELİ GEÇİŞ VE RİSK DEĞERLENDİRMESİ

DSÖ salgınla ilgili halk sağlığı kararlarının verilere dayalı olmasını, önlemlerin gevşetilmesinin de veriler üzerinden kademeli olarak yapılmasını öneriyor.

Bu, gevşetilen önlemin etkisinin görünür olması açısından önemli kabul ediliyor. Bunun gerçekleştirilmesi için de sürveyans sisteminin, önlemler gevşetilirken aradaki zaman aralığında ortaya çıkan etkiyi ölçme kapasitesinde olması gerektiğinin altı çiziliyor.

Geçiş dönemi iki yönlü, ileri ve geri gidebilme esnekliğine sahip dinamik bir süreç olarak tanımlanıyor. Hastalık bulaşma biçimlerine, kısıtlayıcı önlemlerdeki değişikliklerin sonuçlarına ve kısıtlamaların gevşetilmesine verilen tepkiye bağlı olarak, geçiş süreci sürekli izlenmeli ve ayarlanmalı; duruma göre sürecin ilerletilmesi ya da hızla geri çekilmesine hazır olunmalı. Uygulamada riskin insanların etkileşimlerine, davranışlarına ve kültürel veya yaşama ilişkin düzenlemelere bağlı olacağına bilinmesi özellikle önemli. Bu, her ülkenin kendi

koşullarını ve toplumsal özelliklerini dikkate alan çözümler üretmesi anlamına geliyor. Bunun için de epidemiyolojik verilerin paylaşılması ve sürecin şeffaf olarak sürdürülmesi gerekiyor.

Zamanlaması iyi olmayan bir geçiş, o zamana kadar elde edilen kazanımları tehlikeye düşürebiliyor. Bu nedenle istenmeyen gelişmeleri öngören ve yenden açılmayı kademeli bir gevşetme ile başlatan bir yaklaşım uygun görülüyor. Yanlış bir değerlendirmenin hızlı bir geri dönüşe neden olması ve salgını toplumun kırılğan kesimlerinde ciddi sonuçlar doğuracak şekilde yeniden canlandırması çok mümkün. Bu nedenle de kısıtlayıcı müdahalelerin hafifletileceği koşulların belirlenmesinin ayrı bir önemi var.

Kısıtlayıcı önlemlerin kademeli olarak ve yavaş yavaş azaltılması, geçiş döneminde vakaların potansiyel bir artışında sağlık sisteminin akut tedavi ve yoğun bakım olanaklarının kullanımına hazır olması açısından önem taşıyor.

Geçiş aşaması ancak kamuoyu etkili bir şekilde sürece katılır ve uygulanan önlemleri desteklemeye hazır olursa doğru bir şekilde yönetilebiliyor. Risk algılamalarında gerçekte olanla orantısız bir azalma, insanların var olan tehdidi değerlendirmesini ve salgın sürecine katılımını ve vereceği tepkileri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle önlemler gevşetilirken risk değerlendirmesine gereksinim var. İlk olarak hangi önlemlerin bırakılması gerektiğine karar verilirken, sürece daha düşük riskli etkinliklerle başlanması en doğru olanı. Bu değerlendirme ulusal düzeyde olmasının yanı sıra bölgelere göre de yapılmalı. Kamuya açık alanlarda kalabalıklaşmaya özellikle dikkat edilmesi gerekiyor. Her durumda fiziksel mesafenin korunması ön koşul.

Ülkemizde yeniden açılma dönemine tüm ülkede AVM'lerin açılmasıyla başlanması, risk değerlendirmesinin dikkate alınmadığını göstermesi açısından, dikkate alınması gereken bir gelişme. Üstelik bu uygulamanın birçok ilde şehirler arası yolculuk yasakları sürerken yapıldığı düşünülürse. AVM'ler toplu bulunma mekanları olmaları nedeniyle fiziksel mesafeye uymanın zor olduğu, bulaş riskinin yüksek olduğu mekanlar olarak kabul ediliyor. Makine mühendisleri AVM'lerde yaygın olarak kullanılan klima cihazlarının büyük oranda iç havayı çevirdiklerinden pandemiyi yayılmasına neden olabileceği uyarısını yapıyorlar. Buradan hareketle TMMOB Makine Mühendisleri Odası, pandemi sırasında AVM'ler, işyerleri ve toplu bulunan yerlerin tesisatlarında havalandırma sistemlerinin yüzde yüz taze hava ile çalışır hale getirilmesini de içeren bir dizi önlem ve tadilat önerisinde bulundu. Bu önlemler alınmadan AVM'lerin açılması, bu mekanlarda bulaş riskinin daha da artmasına neden oluyor.

ÖNLEMLERİ HAFİFLETMENİN HASTALIK BULAŞMASI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ DEĞERLENDİRME

Farklı önlemleri hafifletmenin hastalık

COVID-19'a bağlı olarak artması kaçınılmaz olan sağlıktaki eşitsizlikleri gidermek için kimseyi dışarıda bırakmayan, sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarının eşit bir şekilde karşılanmasını sağlamaya yönelik güçlü bir sosyal doku oluşturmanın önemi açık olarak görülüyor.

bulaşması üzerindeki etkisini tam olarak kestirmenin zor olduğu belirtiliyor. Bu zorluğu aşmak adına, üreme faktörünün (Rt) gerçek zamanlı olarak dikkatle izlenmesi öneriliyor. Genel olarak kabul edilen büyük ölçekli fiziksel mesafeli önlemleri hafifletmek için Rt değerinin <1 altında olması. DSÖ burada önemli bir noktaya dikkat çekerek Rt değerinin ancak onu besleyen epidemiyolojik veriler kadar doğru, geçerli ve güvenilir olduğunun altını çiziyor. Rt değeri test uygulama, sağlık hizmeti arama davranışı gibi değişkenler nedeniyle farklılık gösterebilen vaka sayılarına dayanıyor. Rt değeri geçiş sürecinde tek başına kullanılmıyor. Ülkelerin hastalık bulaşma biçimlerini değerlendirmek için kullandıkları birkaç göstergeden biri. Bu süreçte önlemlerde yapılan değişikliklerin etkilerini değerlendirirken, hastalığın kuluçka süresi kadar, yani yaklaşık 14 günlük bir gecikme olabileceğinin de dikkate alınması isteniyor.

Ülkemizde epidemiyolojik veriler açıklanmadığında, yeniden açılma sürecinin önümüzü göremeden, el yordamıyla sürdürülmesi kaçınılmaz oluyor. Sağlık Bakanı 13 Mayıs 2020 tarihinde temel üreme katsayısı (RO) değerinin 1,56 olduğunu açıklaması öncelikli olarak iki noktayı aklı getirdi. Eğer bu veri doğruysa, geçiş dönemine ilişkin uygulamalar epidemiyolojik verilere dayandırılmıyor demek ki. Bu durumda önlemlerin gevşetilmesi değil daha da sıklaştırılması gerekir. Eğer doğru değilse, gerçek RO değerinin açıklanması beklenir. Aslında her iki seçenek de benzer bir noktaya işaret ediyor. O da sürecin şeffaf yürütülmediği; verilerin açıklanmadığı gibi gerektiği şekilde analiz edilip değerlendirilmediği. İl Sağlık Müdürlüklerinin COVID-19 konulu araş-

tırmaları kendilerinden alınacak izne tabi tutmaları, olur da verilere ulaşabilirse diye, bağımsız olarak araştırma yapma olanağını tümüyle ortadan kaldırma anlamına geliyor.

SORUN ALANLARINI BELİRLEME VE YENİ SALGIN DÖNEMLERİNE HAZIRLIK

Geçiş süreci bir yandan da, salgına ilişkin önlemler, hizmet sunumu ve ölüm nedenlerinin değerlendirme ve potansiyel sorun alanlarını belirleme ve ele alma fırsatı sunuyor. Bu dönem salgının alevlenmesi, yeni bir dalga olarak ortaya çıkmasına ya da yeni salgınlara karşı bir hazırlık süreci olarak değerlendirilmeli.

Salgına ilişkin önlemlerin toplum üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkisi, halkın bu önlemlere uyma istekliliği ve yeterliliği dikkatle izlenmelidir. Sağlık hizmetlerinin salgın sürecinin oluşturduğu etkilerin yanı sıra, ekonomik durgunluğun sağlık üzerine olan uzun vadeli etkileri nedeniyle de artan bir ihtiyaç ve taleple karşı karşıya kalması beklenir. Ruh sağlığı sorunları da dahil olmak üzere kronik hastalıklardan ve gecikmiş bakım arayışından gelen beklemedeki talebe yanıt vermek için temel sağlık hizmetleri geliştirilmeli ve bunun için kaynak sağlanmalıdır.

İçinden geçtiğimiz bu dönem, salgınla mücadelede hastanelerde tedavi edici hekimlikle değil, birinci basamakta halk sağlığı uygulamalarıyla kazanılabileceğini açık olarak gösterdi. Birinci basamak sağlık hizmetlerinin, koruyucu hizmetlere ağırlıklı yer verecek, bölge tabanlı bütünlüklü bir sağlık hizmeti sunmayı temel alacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekiyor.

SALGIN DÖNEMİNDE ÇALIŞMA YA-

ŞAMI VE SAĞLIKTA EŞİTSİZLİKLER

Salgın hastalıklar tüm insanları aynı şekilde etkilemiyor. Bu eski tarihlerden beri bilinen bir gerçek. 14. yüzyılda görülen kara ölüm, en yoksul nüfusta görülen en yüksek ölüm sayısı ile dünyadaki nüfusu üçte bir oranında azaltmıştı. Kötu beslenmiş ve çok çalışan köylülerin yoğun bir şekilde yaşadığı Orta Çağ Avrupası, veba için verimli bir üreme alanıydı. Normal koşullarda sağlık hizmetlerine erişimi olmayan ya da kısıtlı olan yoksul nüfus, kriz zamanlarında en savunmasız kesimi oluşturuyor. ABD'de COVID-19'a bağlı ölümlerin, toplam nüfusla karşılaştırıldığında Afrikalı Amerikalılar ve diğer renk toplulukları arasında orantısız olarak yüksek olduğu görülmektedir. ABD'de "evde kalma" önerisine uyma ayrıcalığına sahip olmayan market, toplu taşıma gibi temel işlerde çalışanların, ağırlıklı olarak siyah, Latin, göçmen, Kızılderili toplulukları gibi azınlıklardan oluştuğu biliniyor.

Birleşik Krallık'ta siyah, Asyalı ve azınlık etnik gruplardan oluşan topluluklarda COVID-19'dan ölüm riskinin daha yüksek olduğuna ilişkin kanıtlar mevcut. Bu grupların en yüksek olduğu bölgelerin COVID-19 vakalarının çoğuna sahip olduğu bildirilmektedir.

Birçok ülkede sağlığa erişimin zayıf olduğu topluluklarda, COVID-19 öncesinde altta yatan sağlık sorunlarının daha yüksek oranda olduğu, halihazırda var olan sağlıktaki eşitsizliklerin pandemi ile birlikte daha da kötüleştiği gözlenmektedir.

Mart ayı başında İstanbul'da COVID-19 vakalarının en sık olarak Esenyurt, Küçükçekmece, Avclar, Bağcılar, Esenler, Bahçelievler, Bayrampaşa gibi nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu yerlerde görüldüğü açıklanmıştı. Bu bölgeler göç alan, hızlı kentleşmeye bağlı nüfus yoğunluğu fazla olan yerler olmalarının yanında, salgın dönemini çalışmak zorunda kalarak geçiren dar gelirli insanların çoğunluk olarak yaşadığı yerlerdir aynı zamanda. Açıklanmayan veriler, ülkemizde salgının sosyoekonomik koşullarla ilişkisinin araştırılmasını da engelliyor.

Geçiş döneminde istihdam ve işe erişim olanakları artırılmalı ve işgücü ortamının cinsiyete duyarlı olması sağlanmalıdır. İşsizlere ve dar gelirliyle yönelik olarak gıda, yakıt ve barınak dahil olmak üzere temel yaşam ürünlerine erişimi sağlayan sosyal destek ve koruma programları oluşturulmalıdır.

COVID-19'a bağlı olarak artması kaçınılmaz olan sağlıktaki eşitsizlikleri gidermek için kimseyi dışarıda bırakmayan, sağlık ve sosyal bakım ihtiyaçlarının eşit bir şekilde karşılanmasını sağlamaya yönelik güçlü bir sosyal doku oluşturmanın önemi açık olarak görülüyor.

Türk Tabipleri Birliği yıllardır sağlıkta uygulanan neoliberal politikalara karşı çıkıyor.

Sağlık hakkı mücadelesinden bugüne kalanlar

İLKNUR BAŞER

Pandemi günlerindemiz, dolayısıyla ülke ve dünyanın en önemli gündemi kuşkusuz sağlık. Ancak hemen ardından gelen ve salgının iyice görünür kıldığı yoksulluk ve işsizlik de bir o kadar can yakıcı. Tüm bunlarla birlikte dünyada salgın sürecinde yaşananlar ve sonuçları sağlıkta kamulaştırma tartışmalarını da beraberinde getiriyor.

Sistemin yaşamı tıbbileştirmesi nedeniyle, pandemi öncesinde televizyon ekranlarında çokça sağlık programı vardı. Bu programları izleyenler hastalık kaygısıyla donatılıp, sağlıklı yaşam için hizmet satın almaya yönlendirilerek, müşteri haline getiriliyordu. Bir yandan da siyasal İslamcı rejimin her tarafı kuşatan gericiliği sağlığa da sirayet ettirildi. Toplum; aşı karşıtlığı, hacamat, vaginal sülük benzeri bilim dışı uygulamaların teşviğiyle alternatif tıbbın tazyikine maruz bırakıldı. Ancak pandemi süreciyle birlikte; sağlık hizmetlerinin eşit, nitelikli, parasız ve kamusal olarak sunulmasının ne kadar hayati bir talep olduğu ve yanı sıra bilimin önemi, bugün toplumun büyük bölümünün farkına vardığı bir gerçek oldu.

NEOLİBERALİZM ÖNCE EŞEĞİMİZİ KAYBETTİRDİ, ŞİMDİ DE ARATTIRIYOR

24 Ocak kararlarıyla temeli atılan neoliberal politikalarla birlikte kamu hizmetlerinin piyasalaştırılması sürecindeki ilk adım; mevcut hizmetleri kötüleştirerek, memnuniyetsizliği artırıp, tereyağından kıl çekercesine, kamu hizmetlerini özelleştirmek için atıldı. Ardından bütçeden kamu hizmetlerine ayrılan kaynaklar kısıldı, güvenceli personel istihdamı azaltıldı. Yaşananlar hizmet sunumunda uzayan kuyruklar ve şikâyetlerle topluma geri döndürüldü. Bu

dönemde silah ticaretinden sonra en kârlı alan olarak görülen; tıbbi teknoloji, cihaz, ilaç, vb. üretimiyle sağlık hizmetleri tüm dünyada sermayenin iştahını kabartıyordu. Dünya böylesi bir süreçteyken; 12 Eylül darbesi sonrası toplumsal muhalefetin cendereye alındığı, devrimcilerin, ilericilerin hapsedilmeye çalışıldığı bir dönemde ülkemizde de bu konuda kollar hemen sıvandı. 1963'de Nusret Fişek'in mimarı olduğu Sağlık Hizmetlerinde Sosyalizasyon çalışması ile kırsal başta olmak üzere tüm ülke sathına kurulmuş, nüfus temeli esasına göre örgütlenmiş, her evde aşısından, gebe, bebek izlemi, hastalık ve sağlık takibine kadar yürütülen, sağlığı bütüncül ele alan Sağlık Ocağı sistemi bozulmaya çalışıldı. Sağlık Ocaklarına yazar kasalar konuldu. Ne de olsa yerine bireyi temel alan Dünya Bankası finansmanı ile desteklenen Aile Hekimliği modeli yerleştirilecekti. Tüm bunlar hazır şekilde 2002 yılında ülke yönetimine gelen AKP'nin kucağına sunuldu. Geldik bugüne...

Bugün tek adam rejimi ülkeyi baskı, sindirme, kutuplaştırma ve algı ile yönetmeye çalışıyor. Gerçeği yok sayıp yerine olmayan zahiri gerçeklik sunmak ve toplumu bu gerçekliğe tüm araçları kullanarak ikna etmek ve buna uygun olarak geçmiş de inşa etmek derdindedir. Amaçları eski kuşağın hafızasını silerek yeni kuşağa kendi yazdıkları yeni tarihi öğretmek ve ideolojik hegemonya oluşturmak. Ancak her şeyi kendileriyle başlattıkları bu tarihi anlatırken sergiledikleri komedi ile epey güldürüyorlar, haklarını verelim.

Bu yazı AKP ile birlikte sağlık hakkının ortadan kaldırılarak ticarileştirme sürecine karşı uzun yıllar yürütülen mücadelenin nacizane analizidir ve bu mücadeleden bugüne kalanlarla yarına taşınabilecekleri tartışma amaçlı yazılmıştır.

Sağlık hakkı mücadelesi bu topraklarda elbette AKP hükümeti döneminde Sağlıkta Dönüşüm Programı'na karşı yürütülen mücadele ile başlamadı. Çünkü sağlıkta piyasalaştırma sürecinin kendisi AKP ile

başlamadı. Ancak sağlıkta piyasalaştırma sürecinin en hızlı uygulayıcısı ve piyasalaştırma yönünde dönüştürücüsü elbette AKP oldu. Bu süreçte bir süreklilik halinde yürütülen sağlık hakkı mücadelesi de bu topraklarda; yayınları, eylemlilik çeşitliliği, belli eylemlerin sokakları birleştiren kitleliliği, Halka Sor referandumuyla sandıkların sokaklara, işyerlerine kurulduğu, dönemsel programlı yürütülen pratikleri ile bir mücadele kültürü haline dönüştü.

AKP'nin parti ve hükümet programında Genel Sağlık Sigortası (GSS) hazırlıkları ile ilgili ilk doküman "HÜKÜMET PROGRAMI ve ACİL EYLEM PLANI" başlığı ile 15 Ocak 2003 tarihli; "Sosyal Güvenliğin Tek Çatı Altında Toplanması ve GSS'nin Kurulmasına İlişkin Planlanan Çalışmalar" şeklinde aktarılmaktadır. Bu dokümandaki takvime göre 1 Ocak 2004'ten itibaren uygulamaya geçilmesi öngörülmüş ve GSS Sistemi Ve Sağlık Sigortası Kurumu Kanunu Tasarı Taslağı Haziran ayında kamuoyuna sunulmuştur. Ancak 2008 yılında yasalasmıştır. 2003 yılıyla birlikte Sağlıkta Dönüşüm Programı'na karşı TTB ve SES'in başlattığı mücadele uzun yıllar sürdü.

Bugün yerli ve milli ilaç üretimi politikasına dönmekten bahsedenler SSK'nin ilaç üretimi yapan ilaç fabrikasını 2005 yılında kapatanlardır. Unutturmayalım!

AKP'nin Sağlıkta Dönüşüm Programı yasal düzenlemelerini parça parça yaparken elini kolaylaştıran mücadelemizi zorlaştıran etmenler...

■ AKP tarafından yeniyi kabullen-dirme amaçlı tüm yayın organlarında kuyrukların propagandası yapılmıştır. Ortak kullanım adı altında tüm sağlık kuruluşlarının, sevk zinciri gözetilmeksizin herkese açılması halka cazip gelmiş, hegemonya kurmada elini rahatlatmıştır.

■ Sağlık emekçilerinin performans ücretlendirmesi yoluyla rekabete sürüklenmesi, sağlık hizmetinin ekip hizmeti anlayışını bozarak meslekler arası düşmanlaştırmaya yol açmıştır. İstihdam farklılığı ile taşeron

hizmet alımı ise sınıfı parçalayan yasal düzenleme ve uygulamalardır.

■ Bir mücadelenin başarılı olması için toplumsallaşması ve siyasallaşması gereklidir. Mücadele siyasal zeminlere yeterince taşınmadı. İşyerlerinde sendikası-sendikasız tüm emekçilerin yer aldığı meclisler inşa edilmeye çalışırken, toplumsal alanda sağlık hakkı elinden alınacak kesimlerle Sağlık Hakkı Meclisleri kurulup bunlar bütünleştirilmeye çalışıldı. Bu meclislerin birçoğu halkın temel somut sorunlarına odaklanarak örgütlenemedi ve süreklileşemedi. Daha çok siyasi yapıların ve demokratik kitle örgütlerinin bir arada olduğu zeminlere dönüştü. İşyeri meclisleri de gerçek anlamda inşa edilemedi.

■ Basın, Sağlıkta Yıkım Programı'na karşı yürütülen mücadeleye blokaj koyarken Hükümet de programı yürütürken her şeyi yazdığı gibi uygulamadı. Memnuniyetsizlikleri hemen yaratmamak adına parçalara böldü. Programın karşısında mücadele yürütenler olarak; halkın, sağlık emekçilerinin şu an değil, gelecekte yaşayacakları olumsuzluklara dikkat çekerek propaganda yürüttük. Bütün bu dezavantajlara, iştahı kabarmış sermayeye karşı, bugün yaşanacakları görerek yürütülen mücadele; tarihte iz, bugüne birikim ve adımlar bıraktı.

Sağlık hakkı mücadelesinin kendisi eşitlikçi, adaletli bir düzen mücadelesidir. Bu nedenle mücadeleyi toplumsallaştırmak, siyasallaştırmak ve ideolojik hegemonya kurarak yürütme olanağı önümüzdedir.

SAĞLIKTA KAMULAŞTIRMA MÜCADELESİ'Nİ YÜKSELTMEK İÇİN NE YAPILMALI?

Pandemi süreciyle birlikte takke düştü kel göründü. Bu dönemde sağlıkta kamulaştırma tartışmalarının başlamasının temel nedeni sağlık hizmetlerinin ticarileşmesi nedeniyle herkesin ulaşamaması, nitelikli olmaması ve tedavi merkezli sağlık hizmetlerinde koruyucu sağlık hizmetlerinin öneminin açığa çıkmasıdır. Geçmişte sonuçları göstermekte zorlanıyorduk. Ancak, dün "Her şeyin başı sağlık, sağlıkta yıkımı durduralım" diyerek yürüttüğümüz mücadelede gösterilmeye çalışılanlar, bugün tüm çıplaklığı ile görülmektedir. Dolayısıyla, yaşananları teşhir etmek için şimdi elimizde fazlasıyla kanıt var. Bu teşhirle birlikte; ne olmalı ve nasıl yapılacağını da ortaya koyarsak, toplum sağlık hakkında örgütlü ve talepkâr hale dönüşebilir. Sağlık Hakkı Meclisleri sahici zeminde, kalıcı olarak inşa edilebilir. Ancak tüm bunlar bütünlüklü bir program dahilinde yapılmalıdır. Bugün avantaj, kamulaştırmayı savunanlardadır. Kaybedilenleri geri istemek ve daha ilerisini istemek şarttır.

Sağlık hakkı mücadelesinin kendisi sadece hizmet sunumu ve hizmete erişimi içermemektedir. İşçi sağlığından, işsizliğe, emekçi yoksul halkın sağlığı, ekolojik katliam, gıda egemenliği, barınma, beslenme, temel yaşamsal hizmetlerden yararlanma, eğitim hakkı, sağlıklı bir kent mücadelesini de içermektedir. Kısacası başka bir düzen mücadelesidir. Bu nedenle bu mücadele insanlığın, doğanın geleceği mücadelesinin kendisidir. Şimdi sıra bizde...

Püriten kadınlık ve virütik erkeklik

Bu ülke için kadınlık ve erkeklik konusunu politik bir bağlamdan ayrı bir şekilde ele almanın gücünü tahmin edebildiğinizi umuyorum. Cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin mevcut sistem

NESLİ
ZAĞLI

ve ona dair deformasyonlardan etkilenmemesi olası değil. Nitekim geçtiğimiz bir hafta içinde bu ülkenin bir üniversitesinde görevlendirilmiş bir dekanın kadın öğrencilerle ilgili etik dışı bir gafına ve hemen sonrasında da istifasına şahit olduk. Olayın ardından akıl dışı denilebilecek bir kutuplaşma ile dekanın eril ve ahlak dışı söylemini eleştirenler ve bu "erkeklik halinin" yanında olduğunu söyleyenler ortaya çıktı. Düşünsenize biz son yirmi yılda "erkeklik" denen zalinin "kadınlığa" zulmüne ne kadar çok olayda tanık olduk. Mevcut iktidar kadın bedeni üzerindeki tahakkümü sayısız kez tescilledi. Kadın bu ülkede olabileceği en zor, en dip, en çukur mevkiine hapsedildi. Çünkü katledilmesine, taciz edilmesine, erkek egemen sistemden men edilmesine sessiz kalınırken şehirlerde, sokaklarda ve evlerde bir ses edinmesine kötücül bir şekilde engel olundu. İşte bu nedenlerle dekanın kabul edilemez söylemini mevcut zihniyeti bir uzantısı olarak gördük ve kadını meta haline getiren bu yaklaşımlara isyan ettik. İsyân ettik de ne oldu dersiniz, sosyal medyadaki tepkilerin bir nebze de olsa istifayı zorlayan bir yanı olmuştur diye umut edelim. Ancak söz konusu şahıs 6 ay sonra rektör olarak atanırsa da şaşırılmayalım. Çünkü yıllardır yaşadığımız kadın canına kasteden erkekliğin her fırsatta kutsanmasıdır.

Tüm bu yüklü altyapıyı cepte tutarak bambaşka bir soru sormak isterim. Dekan bir kadın olsaydı ve "Ne güzel oğlanlar var" dese ydi ne olurdu? Bu sorudaki ters köşe şu: Normal şartlarda yaşanan olay kişinin erkek veya kadın olmasından bağımsız etik bir sorundur. Akademik, kurumsal veya sosyal bir ortam için belirlenen roller çerçevesinde bireylerin kendi kişisel ilgi ve ihtiyaçlarını sahip oldukları konuma istinaden kullanmaları etik ihlaldir. Bunun bir kadın otorite figürü için de geçerli olması gereklidir. Oysa bize sorulsa biz hemen bir kadının böyle bir şey yapmayacağını söyleriz - ki bu yazıda vurgulamak istediğim de bu varsayımın cinsiyet eşitsizliğini besleyen bir şey olduğudur. Çünkü bir kadını "güdülerden", zaafardan, kötüye kullanımdan bağımsız bir kişi olarak kurguladığımızda kadına biçilen akça pakça rolü besliyoruz. Sosyal medyada biri çıkıp dedi ki erkeklerin güdüleri bu şekilde işliyor. Peki, bu güdüler sadece erkeğin mi? Kadınların güdüleri, cinsel ihtiyaçları, kötüye kullanılabilecek arzuları yok mu? Elbette var. Tüm biyolojik farklılıklara rağmen cinsellik ve cinselliğe dair her şey hem kadın hem de erkek için

Tüm biyolojik farklılıklara rağmen cinsellik ve cinselliğe dair her şey hem kadın hem de erkek için aynı. Ama biz erkekleri cinsel istekleri, fantezileri, cinsel arayışları için bir kalıba soktuğumuzda kadına dair olası tüm dürtüselliği de yok sayıyoruz. Erkek 'her gün isteyen', erkek 'seksten başka bir şey düşünmeyen' ve erkek 'aldatan' olarak bellendiğinde kadın dışarıda kalıyor. Kadına atfedilen bu 'püriten' rol ise bir aldatmanın eğer kadınsa namus cinayetiyle son bulmasına bir neden.

Depo Photos

aynı. Ama biz erkekleri cinsel istekleri, fantezileri, cinsel arayışları için bir kalıba soktuğumuzda kadına dair olası tüm dürtüselliği de yok sayıyoruz. Erkek "her gün isteyen", erkek "seksten başka bir şey düşünmeyen" ve erkek "aldatan" olarak bellendiğinde kadın dışarıda kalıyor. Kadına atfedilen bu "püriten" rol ise bir aldatmanın eğer kadınsa namus cinayetiyle son bulmasına bir neden.

Kısacası kadınlığı korumaya çalışırken kadınlığa zarar veriyoruz. Oysa insanlık adına erkeği de koruyup erkekliğe son vermek gerekiyor. Bizim derdimiz çok arzulayan, çok aldatan erkekler değil. Bizim derdimiz arzuladığını zorla almakta ve eşini değersizleştirerek çok eşli yaşamayı bir hak görmekte. Kabul edelim dünya düzeni oraya buraya savrulsa da hep ama hep cinselliğin eksenine girecek. Nerede bir vukuat olsa, kazındığında altından cinsellik çıkacak. İşin en kötüsü bu arka fona sabitlenmiş cinsellik hep eril olacak. Hele bizim toplumumuzda. Bir kız çocuğu büyürken ona dair cinsellik barındıran her öge panikle bastırılırken fallus hep baş tacı edilecek. Kadına gelişirken cinselliğini anlama ve keşfetme fırsatı hiç verilmeyecek. Küçük kadın ne külodundaki kanı anlamlandıracak ne de bir boy aynasında bedenini seyretmekten keyif alacak. Çoğunlukla da bu şekilde sirtına

destek yumruklarıyla gerdek gecesine uğurlanan adamla evlenecek ve seneleri sahip olduğu bedeninin kendini tuzaklardan nasıl koruyabileceğini hesap ederek geçecek. Cinselliğini, kadınlığını misafirlik takımları gibi güvenli bir yerlerde saklayıp anahtarı sütyenine ekleyecek. Deneyimlerime dayanarak bu bahsettiğim halin her sosyoekonomik düzeydeki kadın için üç aşağı beş yukarı aynı olduğunu belirtmek isterim. Oran olarak belki onda bir bile olmasa da fiziksel veya cinsel olarak istismar eden kadınların öykülerine de şahit oldum. Eğer bu ataeril sistem olmasaydı belki toplam oran daha düşük olurdu ancak kadın erkek fail oranları birbirine bir nebze yaklaşabilirdi.

Tüm bu bahtsız süreç bizim yapabileceğimiz bir şeyle bir anda değişmez. Ancak kendi payımıza tekrar düşünmemiz gerekenler var. Erkek seks peşindedir, kadın da seks peşindedir insanlık doğası gereği. Erkek arzular, kadın da arzular ve kadın bir dekan aklından benzer şeyler geçirebilir. Arzulayan güç sahibi kadın bunu fiilen kullanmadığı sürece doğaldır, insancıldır. Erkek aldatır, kadın da aldatır. Eğer kadına sadık ve sadece duygusal seyirli bir bağ kurma rolü atfedersek hiç farkında olmadan kadın cinayetlerine giden algıya destek olmuş oluruz. Sadakat toplumsal bir konu değildir. Çiftlerin kendi

ve ilişki dinamiklerine ve ruhsal sözleşmelerine dair bir mevzuudur. Eğer "erkekler aldatır" kalıbına yüklenirsek namus denen illeti beslemekten öteye gitmeyiz. Kadınlık ve erkeklik konuşulacaksa cinselliğe dair algılarımız işin içine girer. Hastalarıyla cinsel hayatlarını konuşamayan doktorlar ve psikologlar biliyorum, hem de tahmin edebileceğinizden fazla. Cinsellik elbette mahremdir ancak bizim toplumumuzda bu mahremiyet kadın cinselliğinin cezalandırılmasından başka bir şeye yaramıyor. Şans eseri iyi okutulup, cesaretlendirilip, hayata kazandırılmış kadınlar bile yatak odasını bir hizmet sektörü gibi görüyor. Benim arzum seninle şu sıklıkta, şu şekilde birlikte olmak diyemiyor kadın. O zaman da kadınlık, cinselliği kötüleştirilmekten ve erkeği gömmekten ibaret oluyor. Oysa gömeceğimiz şey ne kadın ne de erkek. Karşı durulacak olan insanca hakları, eşitliği, özgürlüğü ezen erkekliktir.

Bu yazıdaki amacım çok derin bir konu olan kadınlık ve erkeklik mevzusunu bilimsel, sosyal veya politik yönüyle ele almak değil. Cinsiyet çalışmaları uzmanı, sosyolog veya araştırmacı olmadığımın konuya bakışım ancak yetişkin ve çiftlerle çalışan bir psikolog çerçevesindedir. Farklı bakış ve analiz seviyelerinden değerlendirmeleri bir katkı olarak göreceğim.

Bir nehre yazılan aşk mektubu

Eğer bir daha biri size, tek kişi ile dünya değişmez derse inanmayın. Çin'de yarasa eti yiyen bir adam tek başına dünyayı değiştirdi. Bu sözler, yeni doğmuş bebek hayvanlar hakkındaki Born Wild: Next Generation belgeselini tamamlayan vahşi doğa fotoğrafçısı ve belgeselcisi Dereck ve Beverly Joubert'in filmleri için yaptıkları röportajdan.* Çevreci çift aynı zamanda Afrika'da geniş çaplı doğal hayatı koruma alanları ve iki de doğal hayvanları koruma organizasyonu için çalışıyorlar. Sürekli doğal hayat içinde yaşayan bu iki insan gezegenimizdeki yıkım ve yok oluşu en yakından görüyor. Covid-19, şu anda dünyadaki bio-varlıkların sadece yüzde 4'ü kadar kalan, hızla yok ettiğimiz vahşi doğal hayatın belki de biz insanlardan intikamı.

L. GÜLDEN
TRESKE

KOMİK OLMAYAN BİR FIKRA: "BİR GÜN BİR İNSAN, BİR YARASA VE BİR PANGOLİN..."

Magazinsel bir dedektif hikâyesine benzese de bir tespiti göre malum yarasa, daha önce bir pangolinle aynı kafesi paylaşmış. Pangolin karınca yiyene benzeyen, eti ve tıbbi amaçlar için dünyada yasadışı ticareti en çok yapılan bir hayvanmış. Başka bir söylenişe göre ise pangolinin suçu yokmuş; başka bir canlı, virüsü yarasadan alıp insana geçirmiş. O pangolin ve yarasayı ya da her ne ise o aradaki diğer canlıyı doğal habitatlarından alıp, yan yana getirip insan içine sokan düzen, bir yandan da kendi kendini yok edermiş. Katil ne uşak ne de kahya imiş. Planlar çok yukarılardan yürürmüş. Sonuçlar sadece parayla ölçülmüş. Bu planları yapanlar arada bir toplanıp; ciddi ciddi konuşup, gerçekten doğal denge çok bozuldu artık, vah vah derler, sonra jetlerine binip zehirli gazları atmosfere sala sala evlerine dönermiş. Pangolin şaşkın, bu insanlar benden ne istiyor, beni evimden alıp orada burada pis pazarlarda neden satıyor dermiş. Yarasa ise mükemmel ötesi bağışıklık sistemi ile bana dokunmayın, ben en az 100 küsur tür virüs taşıyım, salak mı ne bunlar hâlâ öğrenemediler dermiş. Pangolin, yarasa kadar medyaya düşüp meşhur olmasa da, küçük suratı zırr gibi sık pulları ile çok sevimli bir hayvanmış. Afrika'da su kaynaklarına yakın ve ormanlık alanlarda yaşar, böceklerle beslenirmiş. Doğadaki düşmanı ise leoparlar, çakal ve en azılısı da insanmış. Türü tükenmek üzere olan pangolin, tüm dünyada kaçak ticareti en çok yapılan memeli hayvanmış.

Şüpheli görülen, ancak tespit edilemeyen olası ara konak ise herhalde

İnsan türü olarak ardımızda bıraktığımız en kalıcı iz sanırım plastikler ve araba lastikleri olacak. Değişecek miyiz? Yoksa sahil kenarlarında, parklarda gezmemiz yasakken tüketime dayalı ekonomimiz için kendimizi feda edip alışveriş merkezlerinde "satın al" komutu ile kaldığımız yerden devam mı edeceğiz?

evliymiş, yarasa ile ilişkisi ortaya çıkacak diye korku içinde imiş... Müge Anlı araştırırsa bulurmuş ama yakında sosyal medyanın diline düşermiş.

EL İZİ TEKERLEK İZİNE KARIŞINCA...

Fransa'da Chauvet -Pont d'Arc Mağarası'nda yaklaşık 30 bin yıl önceden kalan bir insan eli izi, 30 bin yıl önceden "Buradaydım" diye bir iz bırakmış.

Hâlâ buradayız. Hâlâ buradayız da neden buradayız? Sık sık aklıma takılan, bu dünyada işimiz ne sorusu bu salgın sırasında evlere kapanınca daha çok aklıma düşer oldu. Fiziki çevremizi oluşturan dünyaya ve bizden başka diğer canlılara baktığımda cevap daha da içinden çıkılmaz oluyor. Yağmur yağmazsa kuraklık oluyor. Arılar olmazsa yiyeceklerimizin bir kısmı, çiçeklerin çoğu olmuyor. Öyle ince bir denge ki kuş gribinden tavuklar ölünce her yeri hastalık yapıcı kene sarıyor. Şu sıra herkesin lanet okuduğu yarasalar bile ekosistemin önemli bir parçası. Geceleri çalışan bir çok tohum toplayıcı, orman ve tarım ürünlerine zararlı parazit ve haşereleri yok eden bir bitki örtüsü koruyucusu.

Peki biz, biz insanlar olmazsak ne oluyor? Biz yok olursak dünyanın döngüsünde aksayan, eksik kalan bir durum var mı? Yoksa tam tersi mi? Üç

aylık küresel kapanmada doğa kendini temizledi, hayvanlar rahat etti, atmosfer temizlendi ve daha iyiye doğru yoluna devam ediyor.

İnsanlığın bir şekilde dünyadan yok olması durumunda, geleceğe yönelik yapılan projeksiyonlarda bir iki gün içinde elektrik şebekelerinin, pompa ile çalışan su, kanalizasyon gibi sistemlerin destek sistemleri de çökünce tamamen durması ile dünya sessizliğe bürünüyor. Fabrikalar duruyor, nükleer santraller belki sızıntı yapıp çevresini öldürüyor ya da çevresinde yeni mutasyonlara sebep oluyor. Fabrika atıklarından ve nükleer kirden etkilenmeyen doğal alanlar otlar, ağaçlar ve çalı örtüsü ile kaplanıyor. Haftalar içinde bile yavaş yavaş şehirler, asfalt yollar bitkiler ve diğer canlılar tarafından kolonize edilmeye başlıyor. Evde mama yemeye alışmış, kendimize benzettiğimiz ev hayvanları aç ve çaresiz doğada hayatta kalmaya çalışıyor. Geriye de orada burada çözünmeden kalmış paslanmış metaller, beton, plastik ve milyarlarca araba ve araba lastiği kalıyor.

İnsanlar yok olunca, en baş düşmanından kurtulan sivrisinekler çok mutlu oluyor, türü tehlike altında olan canlılar tekrar çoğalmaya başlıyor. Atmosferdeki karbon, artan bitki örtüsü tarafından emilip temizleniyor, ısı ve deniz seviyesi düşüyor. Filler ve aslanlar bile Avrupa'ya

kadar yayılma şansı buluyor**. Nehirler, denizler, atmosfer daha temiz, doğal hayat canlı. Evet bizsiz dünya çok daha mutlu.

O çok övündüğümüz, güvendiğimiz bir tek bizde var dediğimiz aklımızla kurduğumuz sistem ise kendini sadece üç ay idame ettirebiliyor. Sağlığımız bile hiçe sayılarak bu pamuk ipliğine bağlı düzeni sürdürmek için yakında evlerden çıkacağız. Çarklar yine dönmeye, yollar araçla dolmaya, atıklar, zehirli gazlar salınmaya başlayacak. Ormanları yıkıp oteller, nehirlere hidroelektrik santralleri kuracağız. Birleşmiş Milletler raporuna göre 20. yüzyılda üçte ikisini yok ettiğimiz dünya ormanları ve sulak arazilerinin kalan üçte birine musallat olacağız.

Sonra birileri bir film yapacak. O gözden kaçıp kurtulmuş, ya da ekonomik değeri olmadığı için insan eli değmemiş ya da ısrarla korunmuş doğayı görüp hayran kalacağız.

2020 yılı Sundance Film festivali Belgesel bölümünde bu yıl Jaubert çiftinin Okavango: River Of Dreams filmi премьерini yaptı. Film, Güney Afrika'da bir nehir deltasını anlatıyor. "Ev"leri olan bu nehir deltasında yaşayan çok zengin canlı türleri ile onların nehirle, birbirleri ile iç içe geçmiş hayat döngüleri anlatılıyor. Mevsimlerle birlikte değişen nehri de yaşayan bir canlı olarak anlatan film, survival ve denge için bio-çeşitliliğin önemine ve nasıl bir bütün halinde var olduğuna dikkat çekiyor.

Film; Okavango Nehrine bir aşk mektubu olarak anılıyor.

Nehirlerimiz Sakarya, Kızılırmak, Dicle? Adı en kirli akarsu listesinin en başında çıkan Ergene? Kuşu, kurbağası, hiç balığı olmayan nehir olur mu? Artık aşık olunacak halleri, içlerinde hayat kaldı mı?

Biz hâlâ buradayız ve aynı kafadayız. Okyanuslarda sekizinci kıta adı verilen büyük adacıklar halinde yüzen plastikler gittikçe çoğalacak. İnsanlar yok olsa bile bu adalar ancak uzun yıllar sonra çözümlenip mikro partiküller olarak okyanus tabanına çökecek. Belki evrim sonucu bir gün plastik yiyen bakteriler oluşacak ama bu milyarlarca yıl sürecek.

İnsan türü olarak ardımızda bıraktığımız en kalıcı iz sanırım bu plastikler ve araba lastikleri olacak.

Değişecek miyiz? Yoksa sahil kenarlarında, parklarda gezmemiz yasakken, tüketime dayalı ekonomimiz için kendimizi feda edip alışveriş merkezlerinde "satın al" komutu ile kaldığımız yerden devam mı edeceğiz?

*Corey S. Powell, C.S. (April 23, 2020) Planet Earth, the Pandemic, and the Power of One, Discover Magazine <https://www.discovermagazine.com/environment/planet-earth-the-pandemic-and-the-power-of-one>

**Philip Wheeler (1 May 2019) What Would a World Without Humans be Like? With scientific advice from OU's BBC Ideas <https://www.bbc.co.uk/ideas/videos/what-would-a-world-without-humans-be-like/p078352j?playlist=sustainable-thinking>

Ah! Didem'in (Madak) Ah'ı çığlık çığlığa değil, yaprak yaprak usulca yayılıyor ormanda, Ah'lar Ağacı oluyor sonra. Furuğ'un (Ferruhzad) Ah'ı ayet olup, gökten yere değil, yerden göğe çıkıyor. Gülten'in (Akın) Ah'ı kimsesiz hâlâ, "kimselerin vakti yok durup ince şeyleri anlamaya".

HAYDAR ERGÜLEN

"Bah hele": "Haydar bah hele!" Bunu en güzel kim söyler, olsa olsa bir kara çocuk söyler-di, Karaların Ahmet. Erhan. Ah. Bah hele Ahmet bah! Ali İsmail Korkmaz daha 19'unda ölmüş, Ahmet ilk şiirlerine bakıp gülmüş, ama Gezi'yi de görmüş, "ölmem gam yemem gayrı" da demiştir, sonra da Ali İsmail'in ardından göğe yürümüş: "Haydar bah hele bah" diyor, 'bu haziran/sevinçten ölmeyip de ne yapardı insan?"

Ca: Yok, bildiğim kadarıyla bir şey demek değil, Neşet Ertaş'ın "Cahildim dünyanın rengine kandım" dizesini tekrarlamak istedim, ondan. Bu kadar sessiz çığlık da az bulunur, "hayale aldandım boş yere yandım"... İyidir, böylece hiçbirimiz hiçbir şeyin 'ilebet' kalmayacağını, bizim hiç olmayacağını, olmaması gerektiğini de öğrenmiş oluruz. İnsan bile ne kadar kendinde olursa olsun, kendisinin olmayan bir varlıktan hem de! Öyleyse bir daha ca!!!

Çıt: "O ruhunu dışarda bırakmayan çıt-kanat/yoktu ki şehirde konacak yeri, duydum/ kanatlandı içine, başkasının gövdesine/sığınan bir ruh gibi kırıldı, duydum:/.../Meğer ateşli bir hastalıklı meğer!" Canım Nilgün Marmara, benim güzel arkadaşımız!

Dom: "Biz bir şairi şiir yazsın için ölümle korkuturuz dom!" ("Mektup Nadağıldır Dom" şiirinden, Ece Ayhan) Korktum. Dom. Yazdım. Dom. Selam Ece. Dom. Dom. Dom.

Ey: "Ey yağmur sonraları loş bahçeler akşam sefalari/söyleşin benimle biraz bir kere gelmiş bulundum" ("Gelmiş Bulundum" şiirinden, Edip Cansever). 'Ey!', çok şiirdir. 'Ey!'de çok şiir bulunur. 'Ey!' şiirindir. Ece Ayhan'ın bir de "anlaşılmayacakсын ey kanatsızlık" dediğidir, "Ey Kanatsızlık" şiirinde.

Fır: "Seni düşünürüm/anamın kokusu gelir burnuma/dünya güzeli anamın./.../ Binmişim atıklarıncaısına içimdeki bayramın/fır dönersin etekleriyle saçların uçuşur/bir yitirip bir bulurum al al olmuş yüzünü." Nazım Hikmet'in 7 Ağustos 1959 tarihli şiiridir. Aşkın firdöndüğü yer de şiir adlı lunaparktır. Çocukluk nerdeyse aşk ordadır, gökyüzü de!

Git: "Heeeeey!/Ne duruyorsun be, at kendini denize;/Geride bekleyenin varmış, aldırma;/ Görmüyor musun, her yerde hürriyet;/Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol;/Git gidebildiğin yere." Şiir Orhan Veli'nindir ama adı "Hürriyete Doğru"dur. Öyleyse Timur Selçuk da son dizeyi "giiiiiiiiit git git gidi git gidebildiğin yereeeeeee!" diye, neredeyse hürriyete kadar devam ettirecektir. Şiiri ayrı, şarkısını

Sessizlik Alfabesi

apayrı severim ya da şiiri başka, şarkısını bambaşka...

Ğ: Söylenemeyen 'r'lere de, 'yumuşak g'den mülhem niye 'yumuşak r' demiyoruz?

"Hişt Hişt": "Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten...Gelsin de nereden gelirse gelsin...! Bir 'hişt hişt!' sesi gelmedi mi fena. Geldikten sonra yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları... -Hişt hişt! Hişt hişt! Hişt hişt!" ("Hişt Hişt!" öyküsünden, Sait Faik Abasıyanık)

I-ih: Yani!

İskender: "Bak! Gece geliyor! Sakın üstüme basma!" dedi "Karaltı" şiirinde, kitabın adıyla Papağana Silah Çekme! (1998) idi. küçük İskender hem sessizlik hem de kaos alfabesinin adı ve soyadı idi. İdi.

J: (Kirtim Kirt) J yerini ödünç olarak Enver Gökçe'ye veriyor, o da halı tezgâhlarının çalışırken çıkardığı sesle "Kirtim Kirt" şiirini yazıyor, Dost Dost İlle Kavga'da(1973): "Evvel madde/ahir fikir/Dolan göğümdeki hava/Salın yanımdaki fakir/Salın proletarya/Geber başımdaki bit /Kirtim kirt/ Kirtim de kirt/Kirtim de kirtim/Kirtim kirt".

Ko: "Ko, yarın sabah da ortalık ışımayıversin; /Ko, buluşmayalım şu kuytu haziranda;" (Metin Eloğlu'nun Odun (1959) kitabındaki "Hadisene" şiirinden). Bay Metin, azıcık da İstanbul iste, der ve ekler: "Kosunlar o denizi bi çanağa". "Yitikçi" şiirinde yazar bunu da ve yollar, şimdi yok bir İstanbul'a ya da eskisi yok bir şehir nasıl oluyorsa ona!

Leylim: "Leylim leylim dünyamızın yarısı/al-yeşil bahar/yarısı kar olanda" ("Leylim Leylim" şiirinden, Ahmed Arif). Şairin çığlığı, şarkısı, selamı, sevdası hepsi bunun içindedir.

Makiiiiist! Yine film mi koptu!

Yook nerde o günler, internet bağlantısı koptu, eh öyleyse küçük kıyamet de koptu sayılır! Sayılmaz mı yoksa, iyi siz bilirsiniz! Seyhan Erözçelik, nam-ı değer Sansar'ımızın en şahane kitaplarından Kır Ağı'ndaki(1991) 'bir Karadeniz havası' olan "Aynayşe"deyse şiir kopacaktır: "Gong!/Ay vurduğunda ayşe oynuyordu yanarak/ bıraktığında kendini denize fütursuz/.../Seyirciler Açç! Açç! Açç!.../ Makiiiiist! Açç'se".

Ne: "Ne doğan güne hükmüm geçer/ ne halden anlayan bulunur" der, sonra araya bahçeler, kuşlar gibi doğal dizeler ya da doğanın dizeleri girer, bitirirken de "her mihnete kabulüm/ yeter ki gün eksilmesin pencereden" diyecektir Tarancı. Mutlu olmak için deliler gibi çırpınan güz şairi. Asıl 'Garip' şair!

Oyy: "Sen içerde/ben dışarda/oyy mapusluk mapusluk!" Arkadaş Z. Özger "Göğü kucaklayıp getirdim sana/kokla/açılırsın" dizeleriyle başladığı "Sevdadır" şiirini mapuslukla bitirir, arada da unutulmaz bir şey daha der: "Kadere inansaydım/sana inanırdım".

Öylece: "Öylece bırakılmış gün bitiyor/Öylece bırakılmış akşamlardan geçerek/Öylece bırakılmış bir güne başlıyoruz." Afşar Timuçin'in aynı adlı kitabında yer alan, 1984 tarihli şiiri "Ey Benim Güzel Sevdalım" bu dizelerle bitiyor, ama 'öylece' diye biten şeylerin güzelliğini duyurarak. Öylece güzeldir.

Pes! "Pes! Ben de cumhuriyetçiyim!" (Ece Ayhan) Biz de hâlâ, ama arayarak cumhuriyeti! Ayyaşın "akşamdaaaan akşama" deyişi gibi, bizimki de "bayramdaaaan bayrama" cumhuriyet mi oldu yoksa!

Rahaaaat! Komut serttir ama rahatlığa davet eder, ne ironik mi demeli yoksa neme lazım mı? Akif Kurtuluş, hadi ko-

miklik olsun, top da gelmişken yollayalım da çocuklar yorulmasın diye, hem bu top mop işlerini de sever, bkz. Gümüşlükspor, "neme lazım" demeyenlerden, diyelim! 1989'da Tören Provası'nda, "Kalbi Kana-malı Tek Ben miyim" şiirinde: "rahatda dinleyin arkadaşlar/.../şart mıdır bir çocu-ğu sevmek için yetim bırakmak" demiştir, güzel de demiştir. Tamam da, yahu Akif, arkadaşlar biraz rahat etseydi! Şair işte, rahat batar, gider sözcüklere çatar!

Sus! "Sus, kimseler duymasın/Duy-masın, ölürüm ha./Aymışam yarım gecede/Seni bulmuşam sonra./Seni, kaburgamın altın parçası/Seni, dişlerinde elma kokusu." Ahmed Arif'ten başka kim böyle söyleyebilir ki? "Suskun" şiirinden. Tek, uzun bir şiir yazmış gibidir ya Ahmed Arif, mektuplar gibi, belki de arzuhal gibidir onun şiiri, sessizliğin dilekçesini yazan arzuhalcı.

Şehrazat: "Sen gündüzün gecenin dışında/sen kalbin atışında kanın akışında/Sen Şehrazat bir lamba bir hükümdar bakışında/Bir ölüm kuşunun feryadını duyarsın/.../Sen öyle ki sen diye diye seni anlayamayız/Şehrazat ah Şehrazat/Sen sevgili, sen can, sen yarsın." ("Şehrazat" şiiri, Sezai Karakoç'un ilk kitabı Kör-fez'den, 1959)

Trak: "trrrum,/trrrum/trak tiki tak/ makinalaşmak istiyorum!". Nazım Hikmet ünlü şiiri "Makinalaşmak İstiyorum"u 1923 yılında yazmış. Makinalaşabilsek doğallaşabilirdik belki. Bir süreç gibi, ilki olmadı ikincisinin hiç olacağı yok. "Ne gökte ne yerdeyim/bir garip seherdeyim" şarkısındaki gibi, yoksa 'seferdeyim' mi diyordu? İkisi de oluyor.

Uyy: "Uyy Karadeniz'in gümüş telleri/ Bir vapur geçer Boğaz'a doğru/Nazım usullacık oksar vapuru/yanar elleri..." Nazım Hikmet, 27 Mayıs 1957'de Varna'da yazmış "Vapur"u. Hasretin bir bıçak gibi, gövdeden ruha doğru insanın göğsünü yara yara, kanata kanata gittiği bir şiir bu. Dilsizlik öncesi son harfler, yangın öncesi son an ve ölümden önce son bir bakış gibi.

Ünsüz: Şiir de 'ünsüz harfler'e dahildir. Ünsüzlükte şiirle ve şairle hangi ünlü yarışabilir sahiden, peh!

Vay: "İnsanoğlu hiç mi idi/Öksüz sevmek suç mu idi/Biz de murada erseydik/Garip olmak suç mu idi/Vay vay dünya vay" Neşet Ertaş da dünyaya hem sitem edip hem çok da sitem edersem ayıp olur diyenlerden, "Bektaşılık!" deyişinden de bellidir meşrebi. Doğrusu da dinin, mezhebin ne önemi, ne kıymeti var ki, aslanan meşrepe. Neşet'ten de bir 'mümin' çıkarayazdılar az kaldı, Allah muhafaza, yaparlardı da! Nolacak garip abdal, boynunu bükerek, sitemini içe döker, 'peki efendim' derdi, derdi de, içi içini, akli fikrini yerd, sonra da yolunu kaybetmiş düşkün gibi bu dünyadan küser giderdi! Ne dini, ne milleti kardeşim, Tevfik Fikret, 100 yıldan da eski "benim dinim insan gibi yaşamaktır, vatanım tüm yeryüzü, milletim insanlıktır" dememiş miydi? Vay ki hala din davası, kin davası, kan davası, mezhep davası, senlik-benlik davası güdüyorsunuz! Vay ki vay!

Yazının devamı birgun.net'te

Sinema ve sosyal mesafe

Bugünlerde denk geldiğim bir fırının dağıttığı tanıtım broşürünün üzerinde "Bugüne dek hep siz bize geldiniz, şimdi biz size geliyoruz" yazıyordu. Bunu görünce aklıma hemen film festivallerimizin durumu geldi, dünyada

ve bizde büyük küçük birçok festival de bugünlerde benzer bir şey söylüyor. Ama filmlerini Youtube gibi streaming platformları üzerinden bize getiren festivallerle ekmek getiren fırıncı çocuk arasında önemli bir fark var, ekmeği nerede yediğiniz önemli olmayabilir ama festival dediğimiz şey temelde zeminle, mekânla ilişkilidir. Latince (festa/feast) 'bayram günü, şenlik' anlamına gelen, etimolojisinde ritüelistik, dinsel bir kutsama anlamı barındıran festival nihayetinde birlikte yaptığımız bir şeydir.

Sinemanın sosyal mesafeyle gel-gitli bir ilişkisi vardır. Sinema insanlarla aramıza büyük bir sosyal mesafe koymuş gibi görünür, çünkü filmler sayesinde çoklukla iç dünyamıza döneriz, kendimizle ve beyazperde gördüklerimizle tek başınayızdır. Bir filmi defalarca izleyip kendi dünyamıza kapatabiliriz ama öte yandan sinema gerçekte sosyal mesafeden azadedir. Birdenbire mesela Bulgaristan'daki bir hurdacı ile aramızdaki tüm sosyal mesafe yok olur. Bütün kamusal mekânların kapandığı bu günlerde özellikle vurgulayabiliriz ki sinema Lefebvre'nin 'Mekânın Üretimi' üzerine yazarken belirttiği gibi ışıkta mürekkep "temsili mekânları", "deneyimlenen mekânlar" haline getirir. Hem

MURAT TIRPAN

Festival sadece film izlemekle ilgili değil bunu birlikte yapmakla, seansların öncesinde ve sonrasında sohbet etmekle, 'büyülü fener'in sihriyle inatla sürdürmekle, film kataloglarıyla, söyleşiler ve etkinliklerle de ilgilidir. Hatta eğer Walter Benjamin'in söylediğinin aksine sanat olarak sinemanın da bir aurası varsa o filmin ilk gösteriminde o salonda olmakla ilgilidir bu.

mekânla hem de mekânla birlikte varlık bulan öteki insanlarla bir araya gelirken. Öte yandan sinema salonunun büyümlü atmosferini bu hale getiren temel şeylerden biri de yüzlerce insanın bir arada olmasının getirdiği 'aura'dır. Dilimizde 'sinema' kelimesinin Batı dillerinden biraz farklı olarak (İng: Movie Theatre) hem film sanatının kendisini hem de bunu gerçekleştirdiğimiz mekânı anlatıyor olması da bu açıdan manidardır. Ayrıca festival sadece film izlemekle ilgili değil bunu birlikte yapmakla, seansların öncesinde ve sonrasında sohbet etmekle, 'büyülü fener'in sihriyle inatla sürdürmekle, film kataloglarıyla, söyleşiler ve etkinliklerle de ilgilidir. Hatta eğer Walter Benjamin'in söylediğinin aksine sanat olarak sinemanın da bir aurası varsa o filmin ilk gösteriminde o salonda olmakla ilgilidir bu.

Online film festivallerinin en heybetlisi Tribeca Enterprises'in 29 Mayıs'tan itibaren Youtube ortaklığı ile düzenleyeceği Berlin, Cannes, Sundance, Toronto, Tribeca ve Venedik Film festivallerinin seçkisinden oluşacak We Are One: A Global Film Festival isimli etkinlik olacak gibi görünüyor. Etkinliğin adı tam da az önce bahsettiğim meseleyi çözerken bir yanılma yaratmak için konmuş gibi: Hepimiz biriz. Ama pek de öyle değiliz, yatağımızda

uzanmış laptopumuzu açarak bir festivale katıldığımızı sanmak çok naifçe değil mi? Bir online film festivalinde film izlemenin torrent ağlarından indirdiğiniz bir filmi evde izlemekten çok da büyük bir farkı var mı? Online yapılacak söyleşiler, etkinliklerden mi bahsediyorsunuz? Zaten Youtube üzerinde bu tür içerikten bol ne var? Mesela Pawlikowski ile yapılan bir etkinliği Youtube'dan canlı seyretmekle daha sonra yine aynı kanaldan izlemek arasında heyecan verici bir fark yok. Buna şunu da ekleyelim bahsettiğimiz böylesi büyük bir online etkinlikte bile sadece küratoryal seçkiler mevcut, büyük film festivallerinde açılış yapmaya hazırlanan yeni ve iddialı filmlerin dahil edilmesi pek mümkün değil! Fransa'daki Cannes Film Festivali'nin, Karlovy Vary'nin iptali ve eylül aylarındaki Venedik ve Toronto'daki festivallerin geleceği konusundaki belirsizlik, medyaya ve halka yeni filmlerini tanıtmak için hazırlanan film yapımcılarının ve önemli stüdyolarının beklemesine neden olmuş durumda. Ayrıca elbette kimse korsan dağıtıma imkân vermek de istemiyor.

Dolayısıyla fırıncı çocuk bize gelebilir ama biz eninde sonunda festivallere gitmek zorundayız. Elbette eve kapanılan günlerde bir nebze heyecan verici, iyi

niyetli ve geleneği sürdürmekle de ilgili çabalar bunlar ama festivallerin geleceğinin değişmekte olduğu anlamına gelmiyor. Bizdeki İşçi Filmleri Festivali, Uçan Süpürge, Türsak Çocuk Filmleri Festivali, Documentarist İstanbul Belgesel Günleri ve en son on beş filmlik bir seçki göstereceğini açıklayan İstanbul Film Festivali'nin etkinlikleri daha çok gelecekte aynı zeminde buluşup film izleyeceğimiz günler için bir işaret ve teselli olarak görülmeli. Bu seçkilerden birkaç film izlemek, sinema deneyiminin Netflix'ten ibaret olmadığını unutmamız için de işe yarayabilir.

İstanbul Film Festivali'ne dair en önemli anılarım iki binli yılların başında İzmir'den tüm paramı biletlere harcadığım için otostop çekerek İstanbul'a gelip birkaç gün boyunca tek başıma çılgınca film izlediğim günlere dairdir. Festivale katılmak için çektiğim acı sinemanın verdiği hazzın yanında vız gelirdi her seferinde. O zamanlar Youtube var olsaydı yine de öyle davranırdım muhtemelen, çünkü düşünüyorum da asıl 'orada olmak'tı beni sinemacı yapan. Hitchcock'un sessiz bir filmi VHS kayıttan değil de bir orkestra eşliğinde yüzlerce kişiyle Emek Sineması'nda izlemektir büyüğü başlatan. Bugün yıllar sonra, artık festivallerin beni davet ettiği zamanlarda bile bir festivale katılıyor olmak diri tutuyor heyecanımı.

Bugünlerde filmler ne yazık ki vizyona giremiyor. Sözlük anlamı; görüş, öngörü, önsezi, hayal gücü, rüya olarak açıklanan vizyon, sinema alanında bir filmin -her anlamda- görüşümüze girmesi, düş gücümüzü harekete geçirebilmesiyle ilgili. Elbette hem ticari hem de entelektüel bakımdan vizyonu geniş ve dar filmler de var. Ama evimizdeki telefonda, laptoptan ya da en fazla bir TV ekranından film izlemeyi festivalin getirileriyle karşılaştığımızda filmin ve bizim vizyonumuzu önemli ölçüde daralttığı ortada. Dolayısıyla acilen şenliklerimize ihtiyacımız var.

Her zaman kalabalıkları misafir eden film festivalleri pandemi nedeniyle online yapılıyor.